

GRUDA

VSEBINA: ||

Vinko Bitenc: Bajtarjeva hči. — Jože Lavrič: Spomini iz ujetništva. — Stanko: Topličani na Ljubnu. — Kmeti: mladini. — A. M.: Pok. prof. J. Kovaču v spomin. Kmeti: upori. — Kotiček za dekleta. — Organizacija. — Dopisi. Uganke. — Listnica uredništva.

*

Celoletna naročnina za „Grudo“ znaša Din 30.—
Za dijake in vojake Din 20.— V podrobni prodaji posamezna številka Din 3.—

Račun poštne hranilnice v Ljubljani št. 13.440.

*

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Pražakova 8/I.

*

Urejuje: Marija Novakova, Linhartova ulica 20
Telefon 33-46

*

Za to številko „Grude“ je zbral gradivo Pododbor Zveze kmetijskih f. in d. v Novem mestu.

Jugoslovanska
banka

„SLAVIJA”

v Ljubljani,
Gosposka ul. 12

Telefon števil. 2176, 2276.

Podružnice: Beograd, Zagreb, Osijek, Novi Sad in Split.

Za naš

naj se kupujejo naši domači
proizvodi:

prašek za pecivo, vanilin - sladkor,
rumenilo in pudring praški znamke „ADRIA”

V 24 urah

barva, plišira in kemično čisti obleke, klo-
buke itd. Škrobi in svetlolika srajce, ovrta-
tnike, zapestnice itd. Pere, suši, monga
in lika tovarna

JOS. REICH, Ljubljana

ERJAVEC FRANC

trgovina usnja - Ljubljana, Stari trg 11

Stalna zaloga tu- in inozemskega usnja
po najugodnejših cenah. Zaloga kopit, vseh
čevljarških potrebščin, prvovrstna turistov-
ska mast Spec. izdelovanje gornjih delov

Priporoča se modna trgovina

**T. EGER
LJUBLJANA**

Sv. Petra cesta števil. 2

Najboljši

v materijalu

in

lepih opremah

so edino

Adler in Gritzner

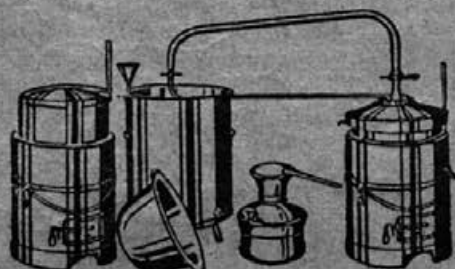
šivalni stroji in kolesa za dom in obrt,
pletilni švicarski stroj

Dubied

Ugodni plačilni pogoji — pouk brez-
plačen samo pri

Josip Petelinc,
Ljubljana

KOTLARKA d. z. o. z.
Gregorčičeva 5, Ljubljana

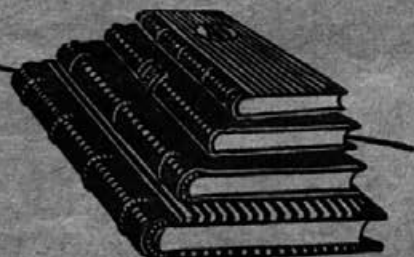

Izdelovanje vseh vrst kotlov za žganjekuho,
brzoparilniki bakreni in pocinkani. Kotli za
pranje in štedilnike, filtri za vino in olje,
pločevinaste črke in avtomati za kruh.

(Preje nova Jugometalija).

Postrežba točna.

Cene nizke.

Priporočam svojo z najmodernejšimi
stroji opremljeno

knjigoveznicno in črtalnicno
trgovskih knjig

Sprejemam v delo vsa v knjigo-
veško stroko spadajoča dela

Anton Janežič,

knjigoveznica in črtalnica trg. knjig

Ljubljana,

Florjanska ulica števil. 14

Cement — stavbne predmete — železnino — špecerijo
priporoča

Franc Kastelic, Novo mesto

ALOJZIJ REITZ

urarstvo, zlatnina, optika, lastna strokovna delavnica

Novo mesto
Trg Kraljeviča Petra

Keramika, tovarna peči, štedilnikov, kamenine in šamotnih izdelkov

J. KLEMENČIČ, d. z o. z
NOVO MESTO

Velika zaloga visokih sobnih peči, krušnih peči, štedilnikov. Prevzema vsa v keram. stroko spadajoča dela. Solidna postrežba

Specerijska in galanterijska trgovina
ALFONZ OBLAK,
NOVO MESTO

Vedno sveža žgana kava. Velika zaloga najfinejšega ruma, čajnega masla cacao-va čokolade in čokoladnih bonbonov.

Letoviščarjem izletnikom in vsem cenjenim gostom

se priporoča

gostilna

FLORJAN ZORKO

pri

Šmarjeških Toplicah

M. Seidl nasl. JOSIP KOBE, Novo mesto

SPECERIJA, GALANTERIJA, DELIKATESE

NA DROBNO!

NA DEBELO!

Glavno zastopstvo amer. petroleja, bencina in avto olja Vacuum Oil Comp. d. d.

Pst!!!

Samo za Vas če niste
še poravnali naročnine.

Poiščite

položnico v januarski številki „Grude“ in čimpreje nakažite
Din 30 za celo leto
ali Din 15 za pol leta
ali Din 10 za 4 mesece

Če ne najdete

položnice več, sporočite to upravi da Vam jo pošlje ali pa zahtevajte prazno položnico, kjer jo dobite na Vašem poštnem uradu za 25 para in napišite nanjo št. našega računa **13440.**

Upravništvo „Grude“

BULC FRANCE
MIRNA, DOLENJSKO

Gg. trgovcem in posestnikom se priporoča za vsa sedlarska dela. Ima vedno v zalogi vsa kovrstne konjske opreme, konjske plahete in vozne ter vse potrebščine. Sprejema staro v popravilo. Prvovrstni izdelki!

Točna postrežba. — Cene solidne.

VIKTOR KLEŠNIK

sedlar in jermenar

Ljubljana, Poljanska cesta 49

BUDDHA

čajne mešanice
so najboljše

TEA IMPORT

LJUBLJANA

Večna pot 15

Telefon 2626

Brzjavlj Timport

K I P I
R E L I J E F I
O R N A M E N T I
C E R K V E N A I N
S T A V B N A D E L A
U M E T N I K A M E N
O K V I R I I T D.

M A V Z O L E J I
G R O B N I Č E
N A G R O B N I
J A V N I
S P O M E N I K I
O G R A J I C E
V A Z E I T D.

U K L E S A V A N I E
I N Z L A T E N J E
N A P I S O V
P O R C E L A N S K E
S L I K E
S V E T I L I K E
P O P R A V E I T D.

FRANJO KUNOVAR
KAMNOSEŠKO-KIPARSKO PODJETJE
POKOPALIŠČE SV. KRIŽ
L J U B L J A N A

Najuspešnejše sred-
stvo za rejo domače
živine je brezdvomno

» Mastin «

Vsa nadaljna pojasnila
daje brezplačno

LEKARNA TRNKOCZY, Ljubljana 91

Specijalna mehanična delavnica

EMIL KLOBČAVER

Ljubljana, Sv. Petra cesta 47

Izvršuje vsa popravila točno in solidno.
Nizke cene pri vseh strojih, posebno pa pri
šivalnih, pletilnih

in vseh drugih specijalnih strojih vseh siste-
mov na električni pogon.

Delo garantirano!

MR. BAHOVEC

„PLANINKA“ ZDRAVILNI ČAJ

prenavlja, čisti in osvežuje kri, izboljša slabo prebavo, slabotno delovanje čreves, napihovanje, obolenje mokračne kisline, jeter, žolča in žolčni kamen.

Vzpodbuja apetit in izborno učinkuje pri arteriosklerozii. Zahtevajte v lekarnah samo pravi „Planinka“ zdravilni čaj, ki se ne prodaja odprto, temveč samo v plom-biranih paketih po Din 20— z napisom proizvajalca:

LEKARNA MR. LEO BAHOVEC LJUBLJANA
Kongresni trg

GRUDA

MESEČNIK ZA KMETSKO PROSVETO

4.

APRIL 1932

IX.

Vinko Bitenc:

Bajtarjeva hči.

Zgodba kmetskega dekleta. (Dalje.)

Oklenila se bo njega. Lojze ni več mlad, to se pravi, mlad je še, toda tista leta fantovske prešernosti so že za njim. Njegova prva izvoljenka je umrla v cvetu let. Od takrat se ni več menil za nobeno. Oče mu je sicer izbral Boštjančkovo Katro in tudi njeni domači so živeli v veri, da bo Katra nekoč gospodinja pri Mehaču. Katra je njegove starosti. Bogata bo, saj je edina hči gruntarja. Toda Lojze se je ne more privaditi. Je pridna, poštena, a zanj brez mikavnosti. Čuti, da z njo ne bi bil srečen. In ko se je pred dvema letoma zagledal v zalo Anžetovo Ančko — ta je bila zelo podobna njegovemu prvemu dekletu — mu oče ni smel več omeniti Katre. Takoj sta se sprla. Pa kaj, ko mu Ančka ni vračala ljubezni! Tisti Mrkonov mlečno-zobnež jo je premotil! Kaj pomaga, če mu je Anže obljubil, da Ančke ne bo dal drugemu, kakor njemu, če pa Ančka noče ničesar slišati o tem. To so križi in težave! Na eni strani mu nasprotuje oče, noče mu izročiti posestva, na drugi pa Ančka, ker ne mara zanj. Nekoč, ko je bil oče malo boljše volje, mu je že skoro obljubil, da gredo drugi teden pisma delat. Lojze je bil ves srečen in je to novico zaupal Anžetu. Toda, ko je Lojze spet odločno zatrdil, da Katre ne mara, se je oče skesal in se zaklel, da ne da preje posestva iz rok, kakor na smrtni postelji. Pa nič! si je mislil takrat Lojze. Stari Mehač ni hotet odjenjati, Lojze pa še manj. In tako je mineval čas, leto je poteklo za letom, dokler se Lojze ni naveličal čakanja. Trdno se je odločil, da pusti vse in gre po svetu, če mu oče ne izroči posestva in dovoli, da pripelje Ančko v hišo.

Pričelo se je mračiti. Lojze je še vedno stal zamišljen ob oknu. Stari Mehač se je prekladal na zapečku, stokal in vzdihoval.

V izbo je stopila mati Mehaška, majhna, okrogla ženska, z upadlimi lici, že osivelih las. Prižgala je luč. Pogledala je moža in potem sina.

„Kaj sta pa tako tiho? Sta si bila menda že spet v laseh?“

Mehač je brž poprijel za besedo.

„Ko pa stari ne smemo nič reči! Takoj je ogenj v strehi! Jajce hoče več vedeti, kakor puta.“

Lojze se je okrenil.

„Oče, kdaj sem pa še ugovarjal, če ste mi kaj ukazali? Kar se pa tiče moje ženitve, si ne pustim ničesar ukazovati! Sam vem, kaj je prav, zadosti sem star!“

Mehačka je vila roke.

„Ježeš Marija, da mora biti pri nas večer prepir! Oba sta trmasta, prav obal Nobeden noče odnehati!“ In se je obrnila na zapeček.

„Vsaj ti bi imel nekoliko pameti, dedec! Če vidiš, da ni drugače, pa pusti fantu, naj se osmоди, kjer se hoče! Kakor si bo postlal, tako bo ležal.“

„Zdaj boš pa še ti začela, stara, kaj?“ se je zadril Mehač s peči. „Le dajaj mu potuho, le! Vidim, da sem že vsem na poti.“ Dvignil se je in se pričel kobacati s peči.

„Kaj bi tisto!“ se je nekako opravičevala Mehačka.

„Kdo ti pa kaj reče? Samo to pravim, da bi se že enkrat sporazumela med seboj, kakor se spodobi za očeta in sina.“

Ozrla se je na Lojzeta.

„Ti bi se pa tudi že enkrat premislil in ne dražil vedno očeta! Oh, kakšna pokora je to! Dve hčeri sva odrajtala z očetom, obe sta dobro omoženi, saj veš, da tudi tebi dobro želiva. Pa nama delaš take preglavice!“

Lojze si je obuval škornje.

„Mati, saj vam ne bom dolgo delal preglavic, pa tudi premislil sem se že. Bo pa kdo drugi gospodaril pri Mehaču, jaz ne bom. Šel bom — po svetu.“

Mater je pričel siliti jok.

„Kakopa, še tega se manjka! Nikamor ne boš hodil, Lojze! Na stara leta, ko bi se imela z očetom odpočiti, naju boš pa zapustil?“

„Zdaj vidiš, kaj si napravil s svojo trmo,“ je med jokom očitala možu ki je bil že zlezal s peči in si skušal na klopi vzravhati. Pri tem je stokal, da je bilo bogpomagaj.

Lojze si je oblekel suknjič in vzel klobuk v roke.

„Kam pa zdaj?“ je stopila mati predenj.

„Sem že očetu pravil, da bo nocoj liska storila. Rekel sem, da bo treba poslati po Anžeta, no s tega je pa nastalo prerekanje. Hotel sem poslati deklo ponj, zdaj grem pa nalašč sam.“

Lojze je zavihal ovratnik in se približal vratom.

„Ne boš hodil, sem rekel, po Anžeta ne!“ je z vso silo zakričal Mehač in se pognal pred sina:

„Sam grem v hlev!“

Hotel je odpreti vrata, pa ga je v tistem trenutku zgrabilo v križu, da se je prijel z obema rokama za boke in stokajoč drsal nazaj k peči.

Lojze je skočil skozi vrata in jih zaloputnil za seboj.

„Sveta Marija z Oljske gore, kako je pri nas!“ je tarnala Mehaška in si dala opravka okrog moža. Pomagala mu je zlezti na peč.

„Je treba tega, trmoglavost hribovska! Ko vidiš, da nisi za nobeno rabo, pa se siliš in vstajaš. Seveda, bi se rad še bolj zakopal v bolezen! Pustil bi bil fanta, naj naredi po svoji glavi! Prava reč, če pride Anže; saj ne bo požrl govedu z očmi! Čakaj, segrela ti bom drob, pa ti bo takoj odleglo.“

Vzela je s temena vrečico s senenim drobom in odkrevsala z njo v kuhinjo.

Mehač pa se je premetaval po zapečku, jezil se, vzdihoval in stokal, da bi se ga kamen usmilil.

III.

Lojze je potrkal na vrata Anžetove bajte.

Nihče se mu ni odzval. V sobi je bila luč, rožaste zavese na oknih so bile zagrnjene. Potrkal je na okno in prisluhnil. Vse tiho. V hlevu je zarožljala veriga. Lojze je stopil proti hlevu, pogledal skozi vrata. Tudi nikogar. Samo krava je stegnila vrat, pogledala Lojzeta z velikimi očmi in zarožljala z verigo. Lojze se je okrenil proti bajti. Potresel je za kljuko. Spet nič. Postal je na pragu in se oziral naokoli.

Po bregu navzgor je prihajala vitka postava. Lojze je takoj spoznal Ančko. Stisnil se je ob podboje vrat. Ančka je prihitela in skoro butnila vanj. Lojze se je zasmejal.

„Ah!“ je kriknila Ančka, „kako sem se prestrašila!“

„Nič se ne boj, Ančka! Jaz sem!“ je nagajivo pripomnil Lojze.

„Ti, Lojze?“ se je začudila Ančka. „Kaj boš pa povedal?“ Odklenila je duri, stopila v vežo.

„Kje so pa oče?“

„Saj veš, kje. V krčmi, tam jih gotovo dobiš. Kaj bi jim pa rad?“ Zavitek z obleko, ki ga je držala Ančka v roki, je odložila na omaro v veži.

„Krava bo storila, še nocoj najbrže. Pa sem si mislil, da bi vaš oče popazili ponoči v hlevu, ker hlapca ni doma.“

„A tako! Saj pravim, v krčmi so. Moj Bog, to večno popivanje!“

Lojze je stal ob durih in gledal Ančko. Ni vedel, ali bi šel, ali bi še ostal.

„Zaprla bom, Lojze. Mraz je. Pa stopi malo noter.“

„Če dovoliš, Ančka?“ je zardel Lojze, kakor dvanajstleten šolar.

„Zakaj pa ne,“ se je smejala Ančka. „Saj smo vendar sosede.“

Prijetna toplota in oster vonj po novo izgotovljenih kambrikastih predpasnikih, ki so viseli na kljuki ob vratih, sta objela Lojzeta, ko je prestopil prag nizke izbe.

Ančka mu je ponudila stol.

„Da ne boš spanja odnesel,“ je pripomnila.

Lojze je bil ves v zadregi. Nerodno je sedel na klop ob peči. Samo da je nekaj rekel, je vprašal:

„Odkod pa prihajaš, Ančka?“

„Tvoji nevesti sem merila obleko,“ se je hudomušno nasmejala Ančka in pri tem pokazala vrsto bleščečih zob, da bi Lojzetu kmalu vzelo vid.

Lahna senca mu je legla na čelo.

„Si bila res pri Boštjančku?“

„Seveda sem bila. Dolgo sem odlašala, saj veš, dela imam čez glavo, sama sem za vse. Pa me je danes srečala Boštjančkovka, ko sem šla iz štacune in me spet priganjala, naj vendar pridem proti večeru merit obleko njej in Katri. To pot sem držala obljubo.“

S police si je vzela jabolko in ugriznila vanj. Nato je sedla k pletilnemu stroju.

Lojze ni umaknil pogleda od nje.

„Kako si pridna, Ančka,“ je dejal.

„Moram biti, ne kaže drugače,“ je vzdihnila Ančka. „Saj tako delam samo za druge. Ko enkrat izplačam ta stroj, bo že boljše.“

Železne palčice na stroju so bile čez in čez prepletene z raznobarnimi volnenimi nitmi. Ančka je vzela dolgo iglo in popravila nekatere niti, ki so se snele. Prijela je za ponikljan ročaj in ga pričela porivati zdaj na levo, zdaj na desno vzdolž stroja. Rsk — rsk — rsk — rsk — je pelo pod njeno roko, kakor pusta, monotona pesem brez konca in kraja.

Izpod stroja pa je počasi lezel proti tlom pisan, pravokoten kos blaga spletenega iz volne.

Lojze je opazoval spretnost Ančkino, njeno vitko telo, ki se je sklanjalo nad strojem in je nehote globoko vzdihnil.

„Kaj pa vzdihuješ, Lojze?“ se je Ančka okrenila z glavo proti njemu in ga pomenljivo pogledala.

Lojze je zardel. Klobuk si je pritisnil na čelo, kakor bi hotel zadrego prikriti.

„Ko te takole opazujem, Ančka, si mislim“ — „Kaj pa takšnega?“ ga je prekinila Ančka.

„Mislim si, kakšno lepo življenje bi ti lahko imela, če bi hotela,“ je Lojze komaj spravil iz sebe.

„Pusti tisto, Lojze“, je resno odvrnila Ančka. „Saj veš, da iz te moke ne bo kruha.“

„Zakaj ne, Ančka? Samo če ti hočeš.“

Ančka ni odgovorila. Urno je premikala vzgon na stroju sem in tja. Njen molk je opogumil Lojzeta. Vstal je s klopi.

„Na rokah te bom nosil, Ančka. Ti ne veš, kako te imam rad. Vidiš, oče mi samo zato nočejo izročiti grunta, ker se branim vzeti Katro. Radi tebe, Ančka.“

Ančka je ustavila stroj in začudeno pogledala Lojzeta.

„Pa sem slišala, da si že ti gospodar. Oče so nekaj pravili.“

„Ne, še nisem,“ je z nizkim glasom zanikal Lojze. „Pred nekaj tedni so se oče nenadoma spomnili, da bi šla k notarju, pa so se takoj skesali, ko sem omenil, da Katre ne vzamem.“

(Dalje.)

Spomini iz ujetništva.

I.

Leta 1918. na dan Vseh svetnikov sem obiskal prijatelje pri napadalnem bataljonu na Cassari nad Caldonazzo. Sedeli smo pri mizi v temni zatohli vojaški baraki in si krajšali ure s kartami.

„Še za ta desetak!“ je kričal mali in širokousti Papež ter stegoval roko, da bi mu dal drugo karto. Za njim stoječi Jovo mi je pomežiknil in pokazal s prsti, da ima Papež „celega“. Igrali smo 21. V par letih sem se tako izuril v kartanju, da so mi izurjeni prsti tudi tedaj skovali „celega“.

„Koliko imaš? sem vprašal Papeža. „Pokaži ti!“ me je silil on. Pokazal sem mu karte: „Trd je!“ Skoraj je padel s klopi. „Uh! Da bi te hudik vzел! Ni pošteno. Ti goljufaš, zato s teboj ne igram več. Oskubil si me za vso trimesečno plačo, ki sem si jo prihranil na položajih.“

„Saj bo kmalu druga plača,“ sem ga tolažil. On pa je še vpil in ni veroval v pravičnost kart.

Parkrat smo še vrgli ob živahni debati kibicev, ki jih ni bilo malo, in nabral se je lep kupček desetakov, pa tudi treh stotakov ni manjkalo med njimi. Po končanem igranju sem zadovoljen prešteval dobljene bankovce v svojo kapo ob velikem godrnjanju svojih soigralcev.

„Korporal Lavrič!“ se je zadržal Ajster pri vходу v barako. Opravljal je Ajster oni dan službo dežurnega korporala. Poizvedoval je: „Ali je pri vas ta mrcina?“

Pokazali so na gnečo pri mizi. Dobro sem ga slišal, a sem se potuhnil, ker sem mislil, da je prišel zato, da me odvede v dvajsetdendnevni zapor, ki sem ga moral še presedeti radi dopusta, ki sem si ga sam dovolil. Ajster se je prerinil skozi gnečo ljudi do mene in me pozval, naj se takoj vrnem k polku, ker je alarm. „Zasesti moramo postojanke na Vinceni, ker so Italijani prebili našo fronto pri Asiagu.“

Smejal sem se mu, češ: „Ne norčuj se in daj mi mir, saj je komaj šest dni, kar smo se vrnili s prve linije in ušesa se mi še niso ohladila od zadnje kanonade.“ Jože, ki ni poznal šale, me je ponovno pozval, naj grem takoj, da ne bom imel sitnosti z gospodom Gamsom. Tako smo namreč rekli našemu četnemu poveljniku, trdemu Nemcu, poročniku Pretnerju Franju. Gams ni bil zadovoljen z alarmom, kar se mu je lahko bralo na obrazu.

Dva bataljona sedemnajstega pešpolka in napadalna četa, h kateri sem pripadal, so bili v tem času nastanjeni v dvonadstropni ljudski šoli na Chesi. Ostala dva bataljona omenjenega polka sta bila na oddihu v Cionci, kaka dva kilometra od nas. Z urnimi koraki sem jo ubral k četi. Že na ovinku ceste, preden se pride do šole, sem čul kratka povelja nervoznih gospodov, ki so bili zadnje čase že vsi brez prave razsodnosti. Slišal sem godrnjanje ljudi, ropotanje z orožjem, škripanje tovorov, ki so si jih vojaki prtili na izmučena ramena. Vse se je godilo v takem neredu, da sem lahko opazil

na ljudeh, da so siti do vrh glave krvavega plesa. Skočil sem mimo čete v drugo nadstropje šole, kjer sem bil nastanjen, da si naprtim svoj alat, ki ga ni bilo malo. Pisana šara: tornistra, vreči za napad z dvanajstimi ročnimi bombami, samokres, krušna torbica s svetilnimi patroni, škarje za žico, pištola za izstreljavanje svetilnih patronov, maska proti plinu in nazadnje še kilogram in pol težka jeklena čelada, s katero sem se kronal. Z vsem tem sem stopil na svoje mesto k četrtemu vodu, kateremu sem pripadal.

Mislil sem, da ne bo nihče opazil, da sem zadnji. Toda bistro oko četovodje Karla Tavčarja me je takoj zapazilo, ker sem zamašil v vodu še zadnjo luknjo.

„Seveda. Gospod korporal mora biti zadnji. Še nimaš dovolj dvajset in eden dan zapora? Hočeš, da ti ga Gams obesi še toliko, pokveka korporalska?“ In še dolgo se je jezil pritlikavi četovodja. Nisem se zmenil za njegove litanije. Mrmral sem zase: „Pojdita k vragu, ti in tvoja disciplina!“

Pred menoj stoječi Ljubljčan Pretnar je pa godrnjal: „Pej na, krota cuksfirarska! Keku se ujeta, ke ga ni ankul s figa za ena pest.“

Korporal Jože Ajster, ki je stal poleg mene, me je opozoril na prihod polkovnika Venturja. Jezil se je, da bo požrl še to peščico kranjskih Janezov, kar jih je še ostalo od zadnje ofenzive. „Mene ne boš,“ mu je pritajeno žugal Ajster: „Prva noč me uje, sit sem že tega prokletega avstrijskega pestenja.“

„Ka b' se tku repenču, Joža!“ mu je ugovarjal Pretnar. „Sej s fasu čist nova pištola, pa ga uzem na muha.“

„Kuš, srajca ljubljanska, če ne dobiš po gobcu!“ je zarohnel Ajster, ki je bil kar zelen od jeze.

Tam spredaj je medtem padlo par povelj in oba bataljona sta se začela pomikati. Rezko in kratko so se oglasila povelja našega četnega poveljnika Gamsa. Četa se je zganila in se priključila odhajajočima bataljonoma. Za nami je korakal naš vodni poveljnik podporočnik Jožef Springer, mlad madžaron. Na vse grlo je kričal nad nami, naj pojemo.

„Ja! Kua pa še!“ je zabavljaj Pretnar. „Kua t ne pađe u tuja neumna buča. A miš, de sma štigelci?“

Ajster pa je dodal: „Včera so nas nakrmili s kuhanimi bučami in repnim listjem, danes naj pa pojemo raztrgani in sestrani mačehi Avstriji na čast. Samo eden naj odpre svoj kljun! Takoj mu ga zamašim z bombo!“

„Pojte, fantje!“ je znova silil Springer.

„Poj sam! Pa še Venturja pokličī in tistega vampastega polkovnika Tedeškota, ki ste se nažrli kuretine in napili šampanjca,“ je tiho protestiral Ajster. „Ali bomo tudi peli, še danes bomo peli, a ne proti Vinceni, temveč proti Ljubljani.“

Med splošnim godrnjanjem in zabavljanjem so se naše kolone bližale vasi Cionci.

Nenadoma sem zagledal, kako dirja po položnem klancu pred nami ordonanc Cucek. Tako smo imenovali dolgina, ki je bil znan med nami kot

cesar v svoji deželi. Z urnimi in dolgimi koraki je prilomastil ves zasopel k naši četi.

„Kaj je novega, Cucek?“ smo ga vsevprek izpraševali z napeto radovednostjo. Cucek je pristopil k Ajstru in meni ter hitel polglasno, a navdušeno: „Poslušajte, fantje!“ Zajel je globoko sape. „Iz Ljubljane je dospelo sporočilo, da je Avstrija propadla, da je doma že svobodna država Jugoslavija, da naš ne veže več prisega cesarju, da moramo hitro domov, da branimo svojo lastno zemljo, da nam je ne požre samogoltno italijansko žrelo!“

„Ja, tku je. Kuj u Iblana!“ se je vmešaval jezični Pretnar. „Cucek, kar skoč ke gor k prvem bataljon, pa ga zašvenkej derekcjon Iblana. Pol boma pa tku zapel, krmš, de bo naš madžaron kar zjov.“

Cucek pa je nadaljeval: „Oba bataljona v Cionci že vesta vse in sta se že uprla. Nikamor drugam ne gresta kot v Ljubljano.“

„Živja Iblana! Derekcjon Iblana!“

„Drž maul, srajca, da nam vse pove!“ Spet je povzel Cucek: „Čas je dragocen, zato poslušajte. Ko pride prvi vaš bataljon do klanca, zavpije trikrat „horuk“. To bom povedal tam spredaj. Na to znamenje se ustavi vsa ta lačna procesija.“ Ajstru pa je velel: „Jože Ajster, ti boš komandant. Stopi pred vod, vzdigni roko in nato bomo kakor iz enega grla zavpili „horuk“. Tako se mora zgoditi!“ — Dogovorjeno.

Čez par minut je odmevalo dogovorjeno znamenje. Kakor bi trenil, se je vsula vsa vojska po travniku, na desno pod cesto.

„Doli z Venturjem! Doli s svinjo, s tiranom!“ so vpili eden čez drugega. „Mi ne gremo naprej! Samo domov, v našo Ljubljano!“

Na travniku je bil pravi Babilon. Vse je vpilo, se prerivalo, preklinjalo vojno, tu in tam je počil strel iz puške. „Frajtar nima več besede!“ Verige so se pretrgale, v prsih je bilo svobodno srce . . .

Pomirili so nas četni poveljniki. Postavili smo puške v piramide. Zagrozili so nam: „Če nočete iti peš, pridejo po vas avtomobili!“

„Mi ne gremo nikamor, ne peš in ne z avtomobili!“ so kričali vojaki. „Če pa pripeljejo avtomobile, jih prevrnemo vse v jarek pod cesto.“

„Tako je in nič drugače,“ je izpregovoril četovodja Irt. Kdor še izpali kroglo iz puške za Avstrijo, je izdajalec svoje domovine. Pomislite, fantje, kaj nam je dala Avstrija od začetka vojne pa do danes. Slovenci, Hrvati in Bosanci smo se borili na vseh evropskih položajih, prelivali svojo dragoceno kri. V istem času pa je doma avstrijska justica obešala naše očete, zapirala naše najboljše ljudi, da so umirali od gladu po ječah. Nemški in madžarski vojaki so nam požigali domove, zapravljali naše imetje, skrunili naše žene in hčere. Prokleta vojna! Otroci nam umirajo v pomanjkanju in bedi, tako je doma! Dovolj je klanja in trpljenja, dovolj! Za nas je avstrijsko nasilje končano in naša pot je: v našo domovino!“

„Čujte, fantje!“ nas iznenada opozori nekdo od sosednje stotnije. „Madžari gredo, da nas obkolijo in prisilijo k pokorščini.“

Kakor bomba je udarila ta vest med nas. Skočili smo k piramidam, pograbili puške, da se branimo, če treba do zadnjega moža.

Na cesti nad nami se je pojavil naš polkovni poveljnik polkovnik Ventur in poklical častnike k raportu. Kakšna povelja jim je delil, nismo vedeli. Po končanem raportu se je obrnil proti nam in spregovoril s tresočim glasom:

„Sramujte se svojega početja! Vaši očetje in bratje so pridobili slavo svojemu polku. Borili so se vedno hrabro in neustrašeno za domovino in cesarja. Vi pa ste prelomili Bogu dano prisego in cesarju dolžno pokorščino. In to ste storili v času, ko vas domovina najbolj potrebuje. Po zakonu vas bi morala vse zadeti smrtna kazen. Toda, ako mi obljubite pokornost in poslušnost, vam obljubljam, da vam bo vse odpuščeno!“ (Dalje prihodnjč.)

Stanko:

Topličani na Ljubnu.

Dolgo smo odlašali. Saj je bilo tik pred trgatvijo in torej ni čuda, da nas je vleklo tja gori.

Jože nas je že celo poletje vabil na Ljuben, pa smo raje preložili ta izlet na jesen, na najlepši čas za vinogradnika. No, končno smo le šli. Za dobrega prijatelja se vse naredi, sem si mislil. Bilo nas je precejšnje krdelce.

Lep dan smo imeli. Nebo je bilo čisto kot steklo, nikjer meglice, nikjer oblačka. Solnce je pripekalo, kot bi hotelo izžareti vso toploto v ta božji dan.

V prijetnem pogovoru smo prav zložno koračili proti cilju. Naš gazda Jože nam je spotoma pokazal vse one znamenitosti, ki bi nas utegnile zanimati.

„Vidite, tukaj je najboljši štant za divjačino,“ se je ustavil in razkoračil, kot da pričakuje, da mu zdajpazdaj priteče nasproti dolgoušec. — No, hudobneži so pravili, da Jože nima ravno lovske žilice, da ga prisili k občudovanju narave njegovih devetindevedeset kil in pol.

Nad klancem je vnovič postal in s palico pokazal razbito steklenico.

„Kaj hočemo! Nerode so bile in še bodo!“ Izpod čela je hudomušno pogledal Fuksovega ata, češ: „Bratec! Zakaj se ga pa tako nakrešeš? To so tvoji grehi!“ Prizadeti je nekaj zagodel o slabi poti in hudobnih jeziki.

Dospeli smo do vinogradov. Veselo nas je pozdravila gorica, vsa ožarjena od popoldanskega solnca. Vse mogoče barve so odsevale v listju na trsu, pod njim se je pa skrival sladki sadež in vablivo kukal v svet, kot bi hotel reči: počakaj me še par dni: vsak dan bom slajši.

Pred hrami pa je čez dan veselo čebljanje. Z zadovoljnim nasmehom čisti in pripravlja kmetič vinsko posodo. Zamolklo se čujejo udarci kladiva, ko nabija obroče na sode in kadi.

„Bo očka?“

„Bo, bol!“ Bog nam daj še dosti takih dni, kakor je današnji.“

Voščimo srečo tu, voščimo jo tam, vprašujemo in pobaramo, pa vedno enak odgovor, vedno ista želja: Bog nam daj še mnogo takih dni.

Dospeli smo tudi mi na cilj. Lepa je Jožetova zidanica in prijazna. Kakor nebogljencek gleda v dolino s svojimi okenci. Zasedrali smo se pred zidanico pod gosto brajdo.

„Sedaj pa odložite svoje provijantne bisage, pa se posedite, kakor komu ljubo“, nam je prijazno velel naš „hramogazda“ Jože.

In odložili smo, bogme ni bila malenkost: meso, kruh, čebula, kimelj, nageljnovc žbice, strok česna in sploh vse, kar si more človek izmisliti, da sodi v golaž. Naš gostitej je namreč prav izvrsten kuhar in golaž, posebno „vinergolaž“ se mu prav imenitno posreči. Pravi, da se po njem sploh „gor ne peha“ in da se lažje pije.

Zakurili smo in pristavili ponvo, Jože pa je začel rezati meso in čebulo ter pripravljati vse one malenkosti, ki jih nujno potrebuje dober golaž. Sploh se je naš gazda obnašal tako kuharsko samozavestno, kot bi sodeloval že ne vem na kolikih kulinarčnih razstavah. Je imel naš Jože tudi kuharski predpasnik, na glavi pa belo papirnato vrečico ter s tem še bolj povzdignil svojo kuharsko osebnost. Kako brhko se je dečko sukal okrog ponve, s kakim zanosom in ponosom je sipal moko na praženo meso in potem prilijal bistre vodice. O, to je bil užitek za vse! In čudna zmes vseh mogočih „medikamentov“ se je pričela — kot po čudežu — polagoma spreminjati v dišeč golaž. Dobra volja, razpoloženje in — sline v ustih — vse se je stopnjevalo in množilo.

„Haloooo! Golaž je gotov!“ — je zadonelo iz debelega Jožeta. Vsak je dobil svojo porcijo in našemu vrlému kuharju je ostala skoro prazna ponev. Da, če kje, potem je prav gotovo pri njem, ljubezen do bližnjega večja, nego do samega sebe. — Golaž je bil imeniten! Jože, Ti naš dobri kuhar, sprejmi še enkrat prtrsrčno zahvalo in priznanje zanj!

To izdatno želodčno podlago smo pričeli počasi zalivati. Majolka je lepo krožila. Zakaj bi ne? Spredaj je imela napisane zelo tolažilne verze:

Bog živi tega gospodarja,
ki nam da vince brez denarja.

Na zadnji strani pa grožnja:

Kdor bo s tega firkla piv,
ta se bo po tleh valiv!

In, bogme, še bolj občudovanja je bilo vredno vino! Jeziki so se nam razvezali, beseda je tekla.

„No, Joža! Dobro kapljico ti je dal Bog. Kar iskri se!“

„Ne boš! Tega sem pa sam pridelal!“ je ponosno odvrnil Joža. Namreč Joža ima lepo navado, da se pobaha s pridelkom, če je dober, če je pa slab, zvrne krivdo kar na ljubega Boga.

Prišli so še Krenov stric, star in izkušen vinogradnik. Krenov stric so bili v fantovskih letih fest dečko. Igrali so harmoniko in ljudje so govorili, da so bili hud divji lovec. Krenov stric so zdaj pravi lovec in veljak v svojem gorskem kraljestvu. S stričevim prihodom se je pogovor zasukal na lov. Vsi so takrat vedeli, da se potika baš v njegovem revirju kosmatinec. In stari Kren je bil zelo ponosen na to.

„Pa za gotovo veste, da je medved?“ je vprašal gazda.

„I, kako da ne! Kobe mi je pravil, da sta se srečala v hosti. Od samega straha sta jo pobrisala vsak v svojo plat.“

„Stric! Če vas sreča! Pravijo, da navadnemu človeku ne naredi nič žalega, gorje pa lovcu, če ga sreča.“

„Buča neumna! Misliš, da mu skočim v žrelo, mu voščim dober tek, še prej mu pa dam robec, da si po južini obriše gobec. Zakaj pa imam puško? Kar pride naj! Uf!“

Krenovega strica „uf“ mi zelo ugaja. Pomeni isto, kar pri molitvah amen, ali pri Indijancih „Howgh“, namreč, da je stvar zanj končana in problem rešen.

„Ej, stric“, se je oglasil Blaže, kateremu smo zaradi njegove izredne velikosti dali ime sablja, „puško imate samo na en strel in še to polnite spredaj. Kaj, če kosmatinca ne zadenete ali pa samo malo oplazite? Gorje vašim kostem! Za tek pa tudi niste več, vjela bi vas mrcina!“

Za Krenovega strica je bilo to omalovaževanje njegovih lovskih sposobnosti že malo preveč popra. Jezno so potegnili iz čedre in vstali.

„Uf! Mlada pamet neumna! Zdaj pa še misliš, da bova z medvedom dirkala po hosti. Uf! To ti pa povem, da bo kmalu moj!“ Jezno so nas ošinili in krepko pljunili predse. Pa potroštali smo užaljenega Krenovega in pričeli smo z zdravicami. Kot uvod je zadonela tista naša, samo naša:

Res lepa je topliška dolina,
je polna in štrihana vina . . .

Krenov stric so nam povedali tisto popoldne še marsikatero. Posebno so hvalili svojo lovsko psico, ki je pod mizo žrla naše ostanke.

„Pravim, da ga ni v tej dolini takega psa. Pameten in ubogljiv je. Le poslušajte! Če leži pod mizo kakor zdaj, pa če ji rečem: Flora! Greš ven ali ne! — pa Flora gre ven — ali pa tudi ne.“

Mračilo se je že. Treba je bilo oditi. Veselo smo vriskali; še Krenov stric so nam dajali korajžo. Na razpotju smo se lepo poslovili od možaka ter odšli v dolino. Ni bilo prav temno, pa človek bi mislil, da nas je vid, ta dar božji, pustil popolnoma na cedilu. Največ je trpel naš gazda. Povsod je hodil, samo po stezi ne. In ga je menda skrbelo, da bi mu ta križeva pot ne splahnela njenovega zalitega in okroglega teleščka ter je najbrž zato polagoma zaostajal. Popolno nasprotje od dolgokrakega Blaža, ki je drvel čez drn in strn ter bil podoben samemu sv. Krištofu. Doli na ovinku pa mu je spodrsnilo v podcestnem grmovju. Pa za trenutek je bil že na cesti in korajžno zavriskal, tako kot zna samo on — sablja! Tudi mi smo ga kmalu dohiteli, le Jožeta ni bilo. — Mogoče ga je medved! — smo ugibali. No, čez nekaj časa je tudi naš gazda po polževo pridiral. Po cesti od doma se nam je pripetilo še to in ono, pa hudega nič.

Doma. Prirčno smo si voščili lahko noč in izginili za vogali. To popoldne nam bo ostalo v večnem spominu.

Trdo in skrbipolno je delo v dolini. Tam gori ni. Tam si vsaj za nekaj ur rešen vseh skrbi. Zato gre naš kmetič rad v svojo gorico. Saj je potreben razvedrila. Tudi mi smo ga bili potrebni ter smo ga dobili v polni meri.

Kmetski mladini.

Kmetska mladina slovanskih držav je po svojih rednih delegatih zastopana v predsedstvu Zveze slovanske kmetske mladine. V dneh 26. in 27. marca t. l. je bila sklicana v Prago seja predsedstva, ki je po podanih referatih Zvezinih funkcionarjev in poročilih posameznih delegatov izdalo sledeči proglas:

Slovanska vas ječi pod težkim pritiskom svetovne gospodarske krize, preživljajoč svoje najtežje dni po svetovni vojni. Ni veselja iz ustvarjajočega kmetskega dela, ni zadovoljstva iz dosedanjih ukrepov. Vas, sama skoro brez sveta, stalno čaka, da bodo odločujoči činitelji pokazali dejansko razumevanje za njene potrebe.

Izjave zastopnikov kmetskega ljudstva, katerega delu je predpogoj mir v narodu in med narodi, so utemeljene vedno s človečansko popolnimi načeli pravičnosti in enakopravnosti. Kmetska mladina, postavljena pred negotovo bodočnost, zahteva s pravico, da naj se življenjskim problemom in potrebam vasi posvečuje tako s strani državne uprave kakor javnosti najdalekosežnejšo skrb. Mladina je bodočnost narodov in držav, zato je treba njeno mišljenje in njene težnje pravilno oceniti.

Na podlagi izkušenj, dobljenih iz neuspehov pri reševanju zapletenih notranjepolitičnih in mednarodnih vprašanj, opozarjamo na potrebo, vnesti v to politiko novi življenjski duh, ki proizvajajo in predstavlja duh slovanske vasi. Verujemo, da morejo tako samozavestni mir in prevdarnost slovanskega kmeta kot ostale prednosti značaja človeka, ki dela na grudi, dodati dosedanjim naporom novi smisel, če bodo ti napor razumevani s stališča kmetske demokracije. Posebno povdarjamo, da daje baš z duhom človeka, delujočega na grudi, prežeta agrarna demokracija poroštvo za stabilnost držav in oporo razumnemu gospodarskemu redu. Propast slovanske vasi bi pomenila propast slovanskih držav. Izhajajoč iz teh predpostavk smo trdno prepričani, da je naša dolžnost, širiti ideologijo kmetske demokracije, misel miru in smotrene gospodarske in politične solidarnosti. Kličemo po novih metodah gospodarske politike.

Ker je samo z organiziranim nastopom možno doseči najgloblje razširjenje dobre misli, ker je možno izvajati njena načela samo sistematično, ponovno povdarjamo potrebo trdne organizacije kmetskega ljudstva in kmetske mladine. Pozivamo zato slovensko kmetsko mladino, naj gradi še nadalje svoje enotne in mogočne organizacije. Čuvajmo se pred cepljenjem tega našega dela!

Izražamo svojo polno simpatijo in svojo podporo vsem našim sodelavcem, organizatorjem in funkcionarjem v Bolgarski, Čehoslovaški, Jugoslaviji in Poljski, pozdravljamo vse mlade kmetovalce celega sveta! Pozivamo jih, naj se zanašajo predvsem na svoje lastne organizirane sile.

Smo prežeti z vero v zmago naše poslanstva. Smo močni v tej veri in svesti njene moralne vrednote.

A. M.

Pokoj. prof. Jožetu Kovaču v spomin.

Dne 8. decembra minulega leta nas je nenadno zapustil mož, čigar življenje je bil en sam dan težke borbe, plodnosnega dela in nezrušljive vztrajnosti. Tudi naše glasilo se ga je že spomnilo, toda pokojni naš odlični somišljenik in tovariš zasluži nekaj več spomina kot par vrstic, ki nam jih narekuje takt.

S pokojnim profesorjem je legel v prezgodnji grob naš najsposobnejši voditelj, ž njim je odšel v večnost nenadomestljiv inicijator in propagator ideje kmet-ske prosvete, preporeda stanu, ki je bil in mora ostati steber naše ožje in širje domovine.

Kaj nam pomaga ves tehnični napredek, kaj imamo od vsega industrijskega in trgovskega razmaha, če pa je jedro naroda — naš kmet v pogibelji, če mu grozi pogin v svetu, ki s prezirom gleda na preprostost in domačnost kmet-skih domov.

Predno omenim njegovo delo za narod, predno orišem njegovo sodelovanje povsod, kjer se mu je nudila prilika razmaha in pozitivnega sodelovanja, par vrstic iz njegovega življenjepisa.

Rojen je bil 14. aprila 1894 v prijaznem Št. Janžu, kjer je prerano izdihnil svojo blago jugoslovensko dušo naš nesmrtni dr. Ivan Evangelist Krek.

V osnovno šolo je hodil doma in v Škofji Loki. Gimnazijo je dovršil v Ljubljani — filozofijo na Dunaju in v Zagrebu.

Bil je siromak, trnjeva je bila pot njegovega študija in po hudih duhovnih pretresljajih je stopil na pot učitelja — vzgojitelja mladine. Mirno lahko trdimo, da je v tej dobi telesno opešal in nosil od tedaj kal nevarne bolezni v sebi.

Prišla je bojna vihra. Pograbila je, kakor milijone drugih, tudi pokojnega Jožeta, pritegnila k sebi in zaplesala ž njim.

Bil je na Soči in v tirolskih gorah, zrl je smrti v oči in se vrnil. Mlad je bil, ko ga je pograbila vojna furija, mlad se je vrnil domov — toda zrel mož, ustavljenih nazorov, neupogljive volje do dela, kremenit značaj.

Z vso ljubeznijo se je oklenil nove — težko pričakovane domovine in posvetil vse svoje sile vzgoji nove generacije, nove mladine.

Služboval je skoro ves čas v Novem mestu, kjer nam ga je sredi največjega dela iztrgala smrt.

Pogreb je pokazal, kaj nam je bil. Ne naštevam oficijelnih osebnosti, ne naštevam pogrebcev, ki gredo iz takta za vsakim znanim pokojnikom. Omenjam le, da ga je pokopal narod, da je šla strta v globoki žalosti za njim mladina, katere glasnik osmošolec Uršič nam je govoril iz srca in kakor mu je narekovalo hvaležno srce. Na vsem pokopališču ni bilo suhega očesa ob besedah mladine, ki je jasno povedala, kaj je izgubila v pokojniku. V polumraku so žarele baklje, zamolklo je odjeknila salva častne stotnije njemu, ki je bil častnik naše armade.

Pokopali smo iskrenega Jugoslavana, pravega mladinoljuba, očeta na razpotju stoječih srednješolcev, v zemljo smo položili idealnega narodnega delavca, katerega silna duša se je udejstvovala povsod, kjer se zbirajo narodni delavci.

Za njim žaluje Sokol, Kmetška prosveta, mladina se čuti zapuščeno. Ostavil je v globoki tugi blago družico, nežno dete in nesrečnega očeta. Prazno v družini, prazno je v društvih za njim, vrzel je nastala povsod med nami, kjerkoli nas druži kaka skupna misel v blagor bližnjega in celote.

Kaj je pokojni pomenil, ne razglabljam. Le nekaj misli naj iznesem o njem z ozirom na kmetško prosveto.

Ko se je v minulem letu pojavila ta ideja pri nas in smo se sestali v Novem mestu, tedaj je bil med nami pokojnik. Bilo je navzočih prav lepo število inteligentov in častna je bila udeležba preprostega ljudstva.

Če se danes ozrem nazaj, opazim, da je za večino tedanjih udeležencev bil tudi ta zbor samo epizoda v vsakdanjem življenju. Zraven so šli, kakor gremo na razne prireditve, k raznim drugim zborom. Tudi voliti se pustimo v odbore, toda vse delo obstoji navadno v nekaj brezpomembnih sejah, pišejo pri tem pridno zapisnike, globlje pa navadno to delo ne posega.

Popolnoma drugačno je bilo sodelovanje pokojnega v gibanju kmetške prosvete. Od dneva ustanovitve organizacije pa do svoje prerane smrti, je pokojni Jože delal, razmišljal in ustvarjal drzne osnove za bodočnost.

Bil nam je svetla luč v somraku političnega in družabnega kaosa, dokazal je, da je pravi kmetški sin.

Tu je bil pokojnik mož na mestu. Sam visoko naobražen, izredno širokega obzorja, je našel vselej primerno obliko za vsak krog, v katerem se je mudil. Kdor je bil le enkrat z njim, ga je moral vzljubiti. Sovražil je vsak formalizem in stremel po notranji poglobitvi. Uvedel je debatne večere v Sokolu, in pomagal k razbistrenju pojmov prave demokracije, resničnega bratstva. Isto je ustvarjal s predavanji kmetški mladini in odrastlim v novo-meškem srezu.

Ž njim je izgubila Kmetška prosveta marljivega tajnika, ves pokret pa edinega svojega člana, ki se je ves, prav ves posvetil veliki nalogi ustvarjanja nove dobe širom slovenske zemlje. Sokol je izgubil prosvetarja, ki si je bil na jasnem, da nas ne reši nikako frazerstvo, temveč le resno kulturno delo.

Kmetška mladina žaluje ob grobu enega svojih najzvestejših borcev za kmetško vstajenje in lepo bodočnost Jugoslavije.

Kmetski upori.

V današnji gospodarski in duhovno tako kritični dobi ni lahko objektivno govoriti o preteklosti. V nas živi tradicija o starih dobrih časih in zato si silno težko ustvarimo pravilno sliko časov, ki so minuli. Če kdo že zelo subjektivno presoja svoj današnji položaj in se opaja ob misli na boljše čase, je to gotovo naš preprosti narod. Zato je tudi skoraj nemogoče podati mu verno sliko časov, v katerih so njegovi predniki trpeli in čakali na boljšo bodočnost.

Zelo važno poglavje naše zgodovine so kmetski upori. Pravilno oceniti njih pomen je z današnjega stališča skoraj nemogoče, ker so se razmere tako korenito izpremenile, da se današnja doba ne da primerjati s tedanjo. Demagoško bi bilo trditi, da se je godilo našim prednikom boljše nego nam, ravnotako neresnično bi bilo, če bi trdili, da so bili kmetje v preteklosti absolutno brezpravna raja.

Zgodovina nam odkriva resnico in nam kaže objektivno svetle in temne strani vseh pojavov, vseh dogodkov, ki so šli preko svetovne pozornice od začetka do danes. Resnico ljubeči zgodovinar mora razviti pred našimi očmi točno sliko vsega življenja, ki nam ga opisuje, da dobimo jasen pregled zgodovinske dobe, o kateri nam poroča. Le tako nam postane zgodovina učiteljica, ki nam kaže, da je človeštvo vedno trpelo in da so lepim sledili grdi dnevi, da je dobi napredka in kulture vselej sledil propad.

Tudi kmetski upori — ne samo pri nas — temveč po vsej Srednji Evropi, so razdobje v zgodovini, iz katerega črpamo obilo koristnih nauk. Mnogo se lahko naučimo, če si jih ogledamo in kritično presodimo položaj kmetskega stanu pred, med in po uporih.

To je doba, ki nam jasno kaže, da se kolo časa vrti v vedno istem tempu, da se v zgodovini ne da nič prehiteti, da človeštvo bridko obžaluje vsak skok v ekstremne pokrajnosti, in da se vsaka prenačelnost bridko maščuje nad potomci. Vse dosedanje revolucije so nam jasen dokaz, da je to grenka resnica.

Vsaka stvar ob svojem času, to je zlata resnica, ki nam odseva iz vseh borb in bojov, ki jih je bil, jih bije in jih bo bil človeški rod na zemlji, za svoj blagor in preporod.

Kmetski upori niso izboljšali položaja kmetskemu stanu, ti boji niso kmetom olajšali bremen, ki so jih tlačila. Šele 200 let po uporih jim je zasijalo solnce odrešenja, šele XIX. stoletje je pometlo z vsem, kar je tlačilo našega oratarja k tlom.

Toda o tem naj govori zgodovina. Uporov ne morem opisati, če si prej ne ogledamo nekoliko gospodarski in politični položaj slovenskega kmeta v srednjem in začetkom novega veka.

Njegov položaj je bil odvisen od splošnega zgodovinskega razvoja Srednje Evrope, Germanski val, ki je s preselitvijo Frankov v prejšnjo Ga-

lijo (današnja Francija) dosegel obalo Atlantskega oceana, je odbit od obrežja pljusknil nazaj in začelo se je počasno ali nevzdržno umikanje proti vzhodu. Germanstvo (nemštvo), ki je s preseljevanjem narodov izgubilo polovico svojih sorojakov, se je začelo vračati v kraje, odkoder je prodrlo na zapad. Čez Ren nazaj v porečja Labe in Odre, na jug čez Alpe v dravsko, mursko in savsko dolino je šla njih pot.

Pri tem so zadeli na Slovane, ki so bili med njihovo odsotnostjo zasedli vsa ta porečja.

Med obema je prišlo do boja, v katerem je podlegel Severni Slovan izgubivši vse Polabske Slovane razen Lužiških Sibov, Jugoslovani pa so se umaknili iz Alp prepuščajoč Nemcem lepe doline njenih rek. In ta borba se je nadaljevala pri nas od l. 823, ko je padel Ljudevit Posavski do svetovne vojne. V porečjih današnjih nemških rek je bil boj končan z zmago Nemštva že v XIII. stoletju. Slovanom so bile s tem odkazane meje, v katerih živi še danes.

Ni moj namen raziskovati vzroke, zakaj smo podlegli nemškemu navalu. Ogledati si hočemo le posledice stikov Slovanstva in Germanstva pri nas v kmetskem oziru.

Oba soseda sta si bila in sta si še danes diametralno nasprotna v vseh ozirih. Na eni strani mir, zadruga, pridne roke, poljsko delo — na drugi boj, lov, polegavanje na kožah razne divjačine in popivanje. Pri prvih svobodoljubnost do skrajnosti, združništvo z medsebojno ljubeznijo in spoštovanjem starosti, pri drugih pa podrejenost in nadrejenost, delitev v medsebojno strogo ločene stanove, red in disciplina, pokornost večji volji. Prvi: Slovan mehak, čustven človek, drugi — German: trd, brezobziren, v boju za dosego smotrov. Ali se čudite, da je prvi podlegel, drugi zmagal.

Dal Bog, da bi bilo zdaj konec porazov in bi nas v bodoče zopet ne prevarala zgodovina, ker še vedno vladata v svetu oborožena sila in bogastvo in še vedno piše zgodovino narodov krvavi meč.

S Karlom Velikim koncem VIII. stoletja, se začne pri nas naseljevanje Nemcev. Naši svobodni kmetje postajajo od njih odvisni, med nami se že pojavljajo nesvobodni kmetje. Nemci so poznali sledeče stanove: plemstvo, svobodnjake, nesvobodne (nevoljnik, Unfreie) in podložnike (Hörige).

Pri nas so bili plemiči in svobodnjaki oni, nevoljniki in podložniki naj bi bili Slovani, med katere so se naseljevali. Seveda ni bilo to takoj uvedljivo in zato najdemo med Slovenci v XI. in XII. stoletju še mnogo svobodnih kmetov, katerih lepa slovanska imena pričajo o njihovem pokolenju. Toda med imena kakor Preslav, Radigoj, Treplica, se že mešajo nemška imena Hartwig, Johannes, Wolfram, Orthwin itd.

Število svobodnih kmetov se je krčilo bolj in bolj. V težkih razmerah so mnogokrat sami iskali pomoči in brambe pri modrejših sosedih in tako so postajali odvisni od graščakov. Prostovoljno so se odrekli svoboščinam in se podajali v njih varstvo. Tako je naraščalo število odvisnih kmetov. Njihov položaj je bil mnogokrat prav žalosten.

Do križarskih vojn (1096 — 1270) je bila ogromna večina odvisnih kmetov pravih sužnjev svojih gospodarjev. Odvisni so bili od njih v vsem in se niso smeli brez njihovega dovoljenja niti ganiti.

Križarske vojne so nekoliko olajšale življenje teh siromakov. Suženjstvo se je izpremenilo v podložništvo. To razmerje, ki je nastalo zdaj med graščakom in kmetom, je bilo vsaj pravno urejeno. Naravno, da je imel podložnik več dolžnosti do gospodarja, ki jih je moral točno izpolnjevati. Te dolžnosti so bile:

a) tlaka (robota)

b) služnosti (Dienste) ali davščine (Zins) v živilih in v denarju.

Dokler so naši predniki plačevali svoje davščine in oddajali svoje služnosti v naturalijah (živilih in v drugem blagu), ni bilo kmetom ravno sile. Toda uvedba denarja oziroma prevlada denarnega gospodarstva, ki je popolnoma izpodrinilo prejšnje naturalno gospodarstvo izmenjave pridelkov in blaga, je strašno zadela kmete. Nesporno je uvedba denarnega gospodarstva eden glavnih vzrokov nezadovoljstva, obenem propada kmetijskega stanu.

Tlaka je bila skoro 1000 let neizpremenjena. Šele Marija Terezija (1740-1780 vladajoča) jo je omejila na 156 dni, njen sin Jožef II. na 52 dni. L. 1848 je bila popolnoma ukinjena. Vprašamo se, kaj so delali kmetje na tlaki? Na tlaki so obdelovali polje, orali in prekopavali njive, vinograde, kosili in spravljali seno, sekali in vozili les iz gozdov, zidali, prezidovali in popravljali gradove, gospodarska poslopja, popravljali ceste, postavljali plove. V vojnem času so morali braniti gradove itd. Bile so vmes tudi tako imenovane privilegirane tlake. Tako so imeli prebivalci določene vasi voziti vino v grajsko klet. Kak sodar je moral enkrat ali dvakrat v letu pregledati vse vinske posode in jih popraviti, zopet drugi so ob določenem času vozili razne pridelke v grajske shrambe.

Služnosti in davščine so bile redne in izredne.

Med rednimi je bila največja žitna davščina. Male ali kuhinjske služnosti so bile oddaje drugih pridelkov (za grajsko kuhinjo). Nekatere teh dajatev so izredno zanimive. N. pr. v Gojzerski samostan na Gornjem Štajerskem so nosili ob velikih praznikih slovenske pogače, kar nam jasno dokazuje, da so bili prebivalci okolice Gradca, Köflacha, Judenburga in dr. Slovenci.

Druge take dajatve so bile n. pr. ovca z jagnjetom, cel prešič ali vsaj klobase, plečeta, o Božiču kokoš, o Veliki noči po 20 jajc itd.

Planinska posestva so dajala davščine v živini in mlečnih izdelkih. Samostan v Gornjem Gradu je prejemal po 12.629 hlebcev sira raznih vrst.

Vidmarji — prebivalci na Vidmu — cerkvenemu zemljišču, so dajali davščino od čebeloreje — med in vosek.

Domači tkalci so dajali določeno množino sukna ali platna, fužinarji podkve (po 80 podkev) ali pa kose železa. Vinogradnik je plačeval gorščino.

S tem pa še nikakor ni zaključena vrsta dajatev. Kmetje so plačevali tudi izredne pristojbine:

a) za nameščenje ob prihodu na novo zemljišče. Ravnotako se je moral podložnik odkupiti, če je odšel z zemljišča;

b) ob smrti podložnikovi so morali preostali plačevati mrtvaščino, za kar so dali najlepšega vola in eno jagnje, ali pa 10 goldinarjev, če je umrla kmetica — gospodinja;

c) delitev premoženja po smrti n. pr. pri Loških podložnikih, pri katerih je pripadel en del škofu, drugi vdovi, tretjega so dali za maše;

č) pristojbine ob izrednih prilikah n. pr. ob javnih sodbah. Sodniku so nanesti živili in drugega. Česar ni porabil pri uradnem poslovanju, to je vzel s seboj na dom;

d) davščino polharjev, ki so plačevali po 12 fenigov ali 12 polhov od vsake luknje (polšje pasti) na leto;

e) cerkveno desetino.

Vse te pristojbine, davščine, so plačevali o sv. Mihaelu ali o sv. Martinu. Manjše služnosti so odajali o sv. Juriju in o Veliki noči.

Davkov v današnjem pomenu niso poznali ves srednji vek. Vse te dozdej navedene služnosti ali davščine so bile znosljive. Ljudje se niso radi njih prav nič pritoževali. Plačevali so jih ob določenih časih in se niso upirali.

Celo nasprotno je bilo res, kmetom se je godilo sorazmerno dobro, Kronist župnik „Unrest“ sredi XV. stoletja — piše, da nosijo kmetje lepšo obleko in pijejo boljše vino od gospode.

Godilo se je, da so se revni vitezi ženili z bogatimi kmetskimi hčerkami in obratno so jemali bogati kmetje — svobodnjaki — v zakon revne plemkinje (hčere vitezov).

Taki svobodni kmetje so bili n. pr. znani Teharski plemiči pri nas. Pripominjam pa, da je bil položaj slovenskih kmetov mnogo slabši od položaja nemških naseljencev. Saj nam celo ime schiavo — sciavo — nastalo iz imena Slaven — in ki pomeni sužnja, dovolj označuje gospodarski in politični položaj slovenskega oratarja.

Izraz britof — nastal iz Freithof — gefreiter Hof, bivališče kmeta svobodnjaka, priča še danes o tedanjih razmerah.

Okoli leta 1400 se nenadoma katastrofalno poslabša položaj kmetskega stanu in to ne samo pri nas, temveč splošno v Srednji Evropi.

Evropa je v tem času prešla od naturalnega k denarnemu gospodarstvu. O posledicah tega preobrata sem že pisal. S tem se prične doba procvita mest in propada dežele. Mnogo kmetov je odšlo v mesta za kruhom, ker so bili tam prosti.

Drug vzrok propada so bile turške vojne z vsemi posledicami.

Vladar je začel pobirati davek. Prvikrat nam omenja zgodovina, davek za časa Friderika Bojevitega, ki je zahteval od vsakega posestva po 60 denarjev davka. To je bilo v XIII. stol. Za cesarja Friderika III. (1440-1493) so bili davki že precej veliki. Najbolj neprijjubljen davek je bila takoimenovana životna štibra, ki jo je cesar uporabljal za kritje svojih dolgov. Plačeval pa je n. pr. škof po 40 goldinarjev, grof po 32, vitez po 10, meščan posestnik zemljišča na deželi po 2, ostali meščani po 1 gld na leto. Podložnik cel gruntar je dajal po 34 fenigov in celo berač je moral plačevati po 2 feniga davka na leto.

Za brambo dežele proti Turkom so pobirali „tedenski vinar.“

Že prej sem pa omenil, da ni bil do XV. stoletja gospodarski položaj kmetov slab.

Pa tudi samovoljnost gospode je bila omejena z urbarji (zapisniki) Šele koncem srednjega veka se položaj nenadoma poslabša. Graščaki so začeli podložnike izžemati in kmetje se niso imeli kam pritožiti, ker je bil plemič gospodar in sodnik obenem. Najbolj znan tiran te dobe je bil graščak Franc Tahy s Susedgrada pri Zagrebu, ki je naravnost zverinsko postopal s podložnimi kmeti. V tem času je nastal rek: „Pod krivo palico je dobro živeti“, ker niso samostani in škofje tako hudo stiskali ubogih tlačanov, kakor so to delali razni plemiči in graščaki.

Imena: Lazi, Laze, Rovte, Preska (Preseka), Sekovo, Trebnje i. dr. so iz teh časov. Vinograde in vinogradnike so ščitile „gorske pravde“ in že l. 1584 je izšel gorski zakonik nadvojvode Karla v slovenščini.

Kljub vsemu je postajal kmet od dne do dne bolj brezpraven.

Posegel je po samopomoči in prišlo je do kmetskih uporov.

Vzroki, ki so privedli slovenskega in hrvaškega kmeta do upora, so bili mnogi.

1.) Boji cesarja Friderika III. za celjsko dedščino, njegovega naslednika Maksa I. (1493-1519) z Benečani so hudo pustošili slovensko zemljo, po kateri je divjala cesarska vojska.

2.) Turški vpadi od l. 1396 dalje.

3.) Naddavščine in prenaklade — tako tudi prej omenjena mrtvaščina.

4.) Vojna dolžnost. V začetku je moral vsak 20, pozneje vsak 10, a nazadnje vsak 5. moški na vojno. Ko je še pozneje morala dati vsaka hiša po enega vojaka, so morali ostali moški iz hiše voziti vojne potrebščine.

5.) Hud udarec je bila prepoved kupčevanja in prodajanja po deželi. Ta prepoved je povzročila hude spore med deželani in meščani.

6.) Gospoda si je začela lastiti izključno pravico do gozdov, voda in planin. Podložnikom prepove delanje lazov, rovt, prepove sekanje drv, lov i. dr.

7.) Povečevanje cesarskih davkov, nove naklade deželnih stanov.

Kmet ni ločil, kdo mu naklada in kdo pobira razne davščine, čutil je le težko breme dajatev. V tej stiski je začel misliti na samoobrambo. Skrivaj so se shajali in ustanavljali razne zveze. To je bilo njihovo socialno prizadevanje, ki mu ni bil namen osvoboditev kmetskega stanu, temveč le olajšanje bede, ki jih je trla.

Prvi nekrvavi upor slovenskih kmetov je bil l. 1358 pri Stični.

L. 1469 so zborovali kmetje na Štajerskem pri Knittelfeldu.

L. 1470 je bila uvedena prej omenjena „životna štibra“, kar je dalo povod novemu razburjenju. Vršili so se številni shodi, na katerih so sklepali, kako bi si pomagali. Cesar jim je shode prepovedal.

L. 1478 se je vzdignila Ziljska dolina, za njo ostali kraji v sosedstvu. To je bil punt — Bund — kmetska zveza, ki se je zelo razširil. O Veliki noči so se sestali v okolici Beljaka. Kdor je pristopil k tej zvezi je plačal 6 fenigov pristopnine. Ti puntarji so bili že precej predrzni, zato je njih

nastop povzročil hudo razburjenje in je prejel o tem poročilo tudi cesar. Prihod Turkov, ki so 26. julija prekoračili Predil, je prekrizal puntarjem račune. V upanju, da zmagajo in si s tem pridobe slavo rešiteljev dežele, se poženejo uporniki nanje, a dožive pri tem uničujoč poraz. Upora je bilo zaenkrat konec — toda duh upornosti s tem ni zamrl. Semtertja so se branili kmetje plačevati davke ali dajati desetino; posebno tedenskega vinarja niso marali plačevati.

L. 1495 so se uprli podložniki Gornjega grada. Povsod je vrelo med kmeti. Na prošnjo ljubljanskega škofa Krištofa Ravbarja sta prišla sem celo dva papeška odposlanca, da jih potolažita.

Pod cesarjem Maksom I. so se razmere še poslabšale. Posebno vojna z Benečani (l. 1508-1518) je hudo opustošila deželo.

Za vlade tega cesarja je izšla prepoved izsekavanja gozdov, dalje so prepovedali kupčevanje po kmetih in naseljevanje kmetov po mestih.

Zdaj je prišlo do upora hkratu v vseh treh slovenskih deželah, ustanovljena je bila slovenska kmetska zveza in uporniki so zahtevali pravice „Stare pravde.“

L. 1514 je počilo na Ogrskem in na Virtemberškem. Vest o tem uporu podneti ogenj tudi pri nas in kmalu je bila dežela v plamenu. Najhujše je bilo na Bledu in v Bohinju.

Voditelja tega l. 1515 vršečega se upora sta bila kmet Klander in pa krofasti krojač v Radovljici. K cesarju je bila poslana deputacija. (Primerjaj Aškerčev ciklus balad „Stara pravda“.) Na nebu so sijala 3 solnca in so bile vidne 3 mavrice. Začelo se je v Kočevju, kjer so podložniki napadli in zavzeli grad in ubili lastnika Jurija pl. Thurna. Dne 17. maja je padlo Mehovo, čigar zakupnika brata Mindorfer-ja in 16 plemičev je pri tem poginilo. Dalje so padle graščine: Thurn, Raka, Mokronog, Polhov gradec in Čušperk. Na Štajerskem je začelo v konjiškem okraju, odkoder se je gibanje razširilo po vsem Spodnjem Štajerskem, in prišlo do Gradca. Pri tem so padle upornikom v roke Brežice. Tudi Koroška je vstala, toda tam je bilo kmalu vsega konec.

Cesar je odposlal medtem svoje komisarje, ki naj bi se na licu mesta prepričali o razmerah. Deželni stanovi pa niso počakali na izid te preiskave temveč so izdali kar na svojo roko Juriju pl. Herbersteinu povelje, naj za-
duši upor. Spopadli so se pri Celju in pri Brežicah in s tem je bila odločena usoda. Kranjcem je upadlo srce in niso nadaljevali upora, Korošcem so naložili po 8 feningov globe na vsako glavo. Po treh mesecih je bilo vse mirno po deželah. Bremena so se večala in posledica so bili neprestani novi upori zdaj tu, zdaj tam. Največji upor na naših tleh je bil veliki slovensko-hrvaški punt l. 1573.

Vzroki nezadovoljstva kmetske raje so znani.

Povod izbruhu tega upora je pa bilo nečloveško postopanje plemiča Franca Tahija, ki je l. 1564 kupil Susedgrad pri Zagrebu. O njegovem postopanju s podložniki so ohranjene grozovite podrobnosti. Niti v dobi pred

križarskimi vojnami, ko so podložnike smatrali brezpravnim sužnjem in niso prizanašali niti njihovim družinam, ločujoč može od žen, starše od otrok itd., se ni siromakom hujše godilo kakor podložnikom tega krvoloka.

Da je za starega onemoglega konja zahteval ogromno odškodnino, da si je pustil plačati poginulo živinče ali 1000 veder pokvarjenega vina, to ni bilo za to zver v človeški podobi nič posebnega. Toda mož je zadrževal služabnikom plače, jih metal v ječe, če so se drznili prositi zanje. Jemal je denar na posodo, a ga ni vračal, posiljeval je žene in dekleta. Najbolj pretresljiva je usoda Pavla Jurkoviča, ki ga je oslepil, ker se je drznil braniti čast oskrunjene hčere.

L. 1572 so se pripravljali kmetje na upore. Še pred koncem leta so napadli Susedgrad. V tem času so dovršili svojo vojaško organizacijo.

Geslo jim je bilo „Dol z gospodo, za staro pravdo“.

Voditelji tega gibanja so bili Matija Gubec, Ivan Pasanec in drugi. Vojaški poveljnik je bil Ilija Gregorič, ki ga je Tahi oropal vsega premoženja. To je bila moška punta ali puntarija. Njen znak je bil zimzelen ali bršljin. V tem gibanju se prvič pojavi ideja narodne avtonomije. Dne 29. jan. 1573 je bila vsa vojska na nogah. Razdeljena v tri krdela je šla po Ilijinem načrtu v boj.

Po tem načrtu bi en del ostal v Stubici, z drugimi bi šel Gregorič na vojno in sicer prvi del na Dolenjsko, drugi del na Štajersko — proti Celju in v Savinjsko dolino. Ta del bi se v Celju vnovič razdelil, da bi eno krdelo hitelo čez Ljubljano dalje proti Trstu. Pohod se je pričel na Svečnico. Prišlo je do bojev pri Krškem, Mokričah in Kerestimu. Spoprijeli so se tudi pri Sv. Petru pod Sv. gorami.

Dne 9. februarja je bila glavna bitka pri Stubiških Toplicah. Kmetje so doživeli grozen poraz. Že 15. februarja je izdihnil v groznih mukah v Zagrebu Matija Gubec. Obenem z njimi je padel pod krvniško sekiro tudi Pasanec.

Zaman je tekla kri. Povsod je mrgolelo obešencev, zapori so bili polni žrtev, plemstvo si je oddahnilo.

Zdaj je bilo konec uporov. Razmere se niso prav nič izboljšale.

Kmet je ostal trpin do danes. Osemnajsto stoletje mu je nekoliko olajšalo neznosno breme, l. 1848 mu je prineslo svobodo. To je kratka zgodovina njegove borbe za svobodo, za izboljšanje neznosnih gospodarskih razmer.

Danes tiči tudi v krizi. Ne tlači ga več graščak, nad njim ne vihti biča njegov valpet, ubijajo ga nezdrave povojne razmere.

Zgodovina nas uči, da se v življenju ne da ničesar vsiliti. Vsaka stvar mora priti ob svojem času. Nič se ne da prehiteti.

Zgodovina stopa svojo pot, ne pozna pa pri tem ozirov ne na levo ne na desno. Vanjo se zaglejmo, saj edino v njej najdemo vero v bodočnost, up na izboljšanje razmer, ljubezen do rodne grude, preko katere so drvele in drve tisočletja človeške zgodovine rušech staro in gradeč v neprestanem boju nove oblike življenja.

J. U.

Nekoliko praktičnih nasvetov in navodil za ročna dela.

Skoro vsako dekle ima veselje do ročnega dela. Marsikatera si skuša napraviti balo, ki bi bila praktična, lepa in poceni. Da se to posreči, je potreba dosti previdnosti in mnogo premišljenosti.

Če hočemo imeti moderen in okusen prtiček, je treba poseči po zalogi, kjer hranimo ostanke različnega blaga. Odberemo koščke platna in jih enakomerno obrežemo, da dobimo kvadrate: na to platno lahko naredimo še kako malo vezenino. Zatem pa pridejo na vrsto motivi iz čipk, in sicer kvačkani ali pa kljekljeni. Motivi naj bodo na vsaki strani približno 2 cm manjši od platna, zato, da moremo priti na rob tega platna motive. Nato razdelimo takole: prva vrsta najprej platno, motiv, platno, motiv, platno. Druga vrsta pa najprej motiv, platno, motiv, platno, motiv. Tretja vrsta je enaka prvi, četrta vrsta pa drugi itd. Če nimamo še mere od mizne plošče, je najbolj prikladna mera za tak milje 60—75 cm v kvadratu. To vse skupaj navdarimo in drobno obšijemo (entlamo). Notranji del miljeja je dovršen, zadnji pa bo zavzel okvir iz kvačkane ali kljekljanke čipke. Pripominjam, da morajo biti motivi in okvir vedno iste tehnike; nikdar pa ne smejo biti motivi kvačkani, okvir pa kljekljan ali obratno. S tem bi bil kombiniran prtiček narejen.

Na enak način se dajo napraviti iz različnih koščkov blaga tudi prav lepe blazine.

Za posteljno perilo je priporočljivo le trpežno blago, da se kljub večkratnemu pranju dolgo ohrani nepokvarjeno. Mnogo ekonomičnejše so kapne od vrhnih rjuh (kot jih imajo po nekod), ker se z uporabo kapen na odeji veliko prihrani. Nanje naredimo kako manjšo pa trdno vezenino, da se bodo vedno z lahkoto prale in jih ne bo treba popravljati.

Jedilne prte in garniture je treba ločiti v boljše in vsakdanje. Ker se morajo tudi ti predmeti velikokrat prati, je treba pri nakupu to upoštevati in izbrati le trpežno blago.

Glede malih prtičkov je treba vselej premisliti, čemu bi se uporabili, da ne postanejo nazadnje nepotrebna navlaka.

Tudi zaves se lahko naredijo prav okusne. Zaves ne smejo biti iz posebno gostega blaga, ker take zatemne sobo, kar gotovo ni prijetno, Marsikatero pridno dekle bi si lahko zaves naredilo samo, in sicer iz lepe file (mrežaste) čipke, ali pa tudi cel file slor, ki bi bil jako lep in zelo moderen. To ne bi bilo posebno težko za ono, ki obvlada file tehniko. Če bi morda katera ne hotela izdelati mreže sama, si lahko tako ročno izdelano mrežo kupi že narejeno, šivanja pa je kmalu konec, saj gre pridnim dekletom kaj hitro od rok. Take kupljene mreže so prav lepo izdelane in poceni. Na koncu zaves naredimo rese, ki naj bodo tudi ročne iz platnena sukanca ali pa perlgarna.

S telesnim perilom se ni dobro močno zalagati, ker je zelo podvrženo modi in mislim, da nobeno dekle ne nosi rado perila ukrojenega po starem. Vse one, ki dajejo prenarediti staro perilo iz svoječasne velike zaloge, so kolikor toliko na škodi, ker se s prenařenjem veliko blaga izgubi.

Kar velja za obleko, velja tudi za perilo: preprosto, okusno in dobro. Z roko izvezeno in s solid-

nimi ročnimi čipkami okrašeno perilo je najbolj ceno. Lepo perilo je ponos in veselje vsake prave žene.

Marsikatera bi izrazila pomislek, zakaj naj bi se uporabljala samo ročna čipka, ker je strojna tudi dobra. Toda to ni tako. Strojna čipka se ne more niti od daleč primerjati z ročno. Zakaj? Ker ni nikdar tako lepo, trpežno in fino izdelana, kakor ročna. Zato tudi po vrednosti nista enaki. Vsaka fino čuteča žena bo segla po ročni čipki, ker bo le-ta zadovoljila njen okus.

Kakšen tip čipke naj kupimo in na kaj je treba paziti pri nakupu ročne, posebno še kljekljanke čipke?

Kljekljana, zlasti idrijska čipka je zaradi svoje solidnosti in trpežnosti za namizno in posteljno perilo jako priljubljena. Če znamo z njo pravilno ravnati, jo lahko ohranimo več desetletij. Izdelana mora biti iz pravega lanenega sukanca, ker le iz takega materiala se vedno dobro pere in lika. Če niso kljekljanke čipke iz pravega lanenega sukanca, se kaj hitro pokažejo posledice, in sicer v tem, da izgube pri prvem pranju in likanju obliko in se kmalu začno trgati. Pred pranjem so take čipke na videz prav lepe, imajo lep svit, so tudi nekoliko cenejše in žal marsikatero prevarijo. Prav tukaj se pokaže, da je poceni blago, dostikrat najdražje. Pravilno in iz pravega materiala izdelana kljekljana čipka je precej trda, ker je gosto delana in ima vedno primerno debelost sukanca. Čipka, ki je cunjasta kaže, da ne ustreza debelina sukanca vzorcu, ali pa je prereditelno delana. Tudi po teh lastnostih moramo znati vzorce ločiti in pomniti, da so ene vrste vzorci prikladni za eno vrsto uporabe, drugi pa za drugo. Tako so n. pr. gostejši vzorci uporabljivi za posteljno perilo, in da so luknjičasti bolj priporočljivi za prtičke in kombinacije miljejev.

Zelo važno pri vseh ročnih delih je pranje in likanje. Ročna dela pere po možnosti gospodinja

sama, to pa zelo skrbno in pravilno. Prati jih je treba popolnoma ločeno od drugih predmetov. Varujmo pa ročna dela predvsem pred kemičnim pranjem. Če hočemo oprati zavese in zastore, jim moramo pred pranjem otestiti prah. Predmete, določene za pranje namočimo v mlačni vodi. Čez nekaj časa (približno pol do ene ure) odlijemo to vodo in nalijemo sveže gorke vode; šele zdaj namilimo perilo, nakar ga svalkamo, stiskamo in mešamo, da se odstrani vsa nesnaga. Predmete, potrebne za kuhanje, damo kuhati, ostalim pa odlijemo umazano vodo, jih izperemo, zopet nalijemo gorke vode, namilimo in ponovno začnemo s stiskanjem in mešanjem. Kmalu opazimo na blagu in na vodi, če postajata čista, da je že dovolj pranja. Nikdar se ne sme perilo mencati ali pa drgniti, ker se s tem najprej raztrga. Zatem sledi izpiranje v čisti mlačni vodi, to pa najmanj trikrat. Voda se mora vselej iztisniti, nikoli pa se je ne sme odstraniti z ovijanjem. Oprano perilo je najbolje sušiti na zraku, kjer dobi prijeten in svež duh.

Škrobljenje takega perila ni priporočljivo.

Na pol posušeno perilo je pripravno za likanje. Likalna deska naj bo pokrita s flanelo, ta pa z belim blagom. Perilo je treba enakomerno nategniti, da ni nagubano, pri čipkah pa naravnati vsak zob in zobček posebej, da ni zmečkan. Z likanjem se morajo vse oblike lepo izravnati. To perilo se lika s srednje vročim likalnikom na narobno stran. Likanje mora biti vedno precizno izvršeno.

Lepo se da prati in likati samo strokovno izdelana čipka. Najtočnejše strokovne informacije o vsem tem daje edino le Državni osrednji zavod za ženski domači obrt v Ljubljani, Novi trg št. 4./I., kot strokovni zavod, ki vas bo podprl z dobrimi nasveti in navodili, brezplačno. Na zavodu se dobi ves pravi in pristen material za vse tehnike

ročnega dela, kakor tudi file mreže za zavese, vsakovrstni vzorci, načrti in vse potrebno po prav zmernih cenah.

Ročno delo je odsev in karakteristika ženske duše. Izdelki ročnih del naših deklet so zrcalo kulture naše žene in so izvrstno propagandno sredstvo za tuje letovišçarje. Donaša nam veliko moralno in materialno korist.

Higijena.

Omedlevica - nezavest. Mnogokrat vidimo človeka, ki omedli in mu v prvem presenečenju ne znamo pomagati. Navadno nezavest ne traja dolgo, kvečjemu nekaj minut, ako ni vzrok dolgotrajna bolezen ali nevarna poškodba. Bledi, bolehnii ljudje, posebno žene in dekleta padajo večkrat v nezavest. Vzroki takega trenutnega omedlevanja so: slab, zatohel zrak v prenapoljenih prostorih, nenaden strah, pretesna obleka, prevelika izguba krvi. Večkrat se onesveščajo ljudje, ki bolehaljo na srcu, na živcih, na zaprtju ali nepravilnem krvnem obtoku. Predno človek omedli, se mu zamegli pogled, vse okrog njega se suče, obraz mu pobledi, po čelu ga oblije mrzel pot, noge mu odpovedó, pade. — Omedlelega človeka prenesemo takoj na čist zrak, položimo ga tako, da je glava nižja od ostalega telesa, da se povrne kri v glavo, (ako pa je onesveščeni rdeč v obraz — kar je znamenje navala krvi v glavo — mu dvignemo gornji del trupla), odpnemo mu obleko okrog vratu in v pasu, poškrpimo mu obraz z mrzlo vodo, drgnemo ga po sencih in po srčni strani prsi s krpo namočeno v kislu. Ko se zave, mu damo piti hladne vode ali črno kavo, lahko tudi požirek žganja, ga pokrijemo in pustimo, da se odpočije.

Ako traja omedlevica dalj časa in je dihanje in utrip srca komaj občutiti in vsi gori navedeni poskusi ne pomagajo, tedaj je treba pričeti z obujanjem potom umetnega

dihanja. Tako težka omedlelost se pojavi vsled močnega udarca po glavi, pri boleznih srca, možgan, vsled zastrupljenja s strupi ali s strupenimi plini (svetilni plin, plin ki se razvija ob žarečem oglju, v prostorih, kjer vre vino, v premogovnikih), pri obešencih in utopljenjih, ki so jih še pred smrtjo rešili, pri solnčarici, zmrznenju itd.

Umetno dihanje se vrši takole: Položi ponesrečenca vodoravno na tla, podloži mu pod hrbet blazino ali kak trd zavo, da so prsa dvignjena. Poklekni nad glavo bolnika in primi njegove roke (ki leže ravno ob telesu) sredi podlakti — med zapestjo in komolcem. Dvigni mu istočasno obe roki in jih spusti vodoravno nad njegovo glavo. Počakaj tri sekunde (štej do tri) ne da bi ga spustil in spusti njegove roke z zamahom nazaj k prsim. Pri tem drugem pokretu se skloni nadenj in mu obenem z gibom pritisni prsni koš od obeh strani. S prvim gibom (dviganjem rok) se pljuča napolnijo z zrakom, z drugim (spuščanjem rok in pritiskanjem na prsni koš) se zrak zopet iztiska iz pljuč. Te gibe moraš ponavljati tako dolgo, dokler ne začne ponesrečenec sam dihati. Ako si se trudil celo uro in še več, ne da bi se pokazali znaki oživiljenja, vedi da je že nastopila smrt. — Pri utopljenjih moreš najpreje izprazniti vodo iz telesa. Položi ga zato na trebuh in podloži mu pod prsa trd zavo. Odpri mu usta in jih očisti, ako se je v njih in v grlu nabralo blato. Potem ga pritiskaj od pasu navzgor, da izteče voda iz sapnika in pljuč. Tudi to pritiskanje moraš ponavljati delj časa.

Pododbor kmetskih fantov in deklet v Novem mestu. Ob zeleni Krki leže naša polja, naši kmetski domovi, naše šume in prijazne naše gorice, kjer nam rodeva vinska trta svoj sad. Tu se igramo, doraščamo, vriskamo in pojemo, tu trkamo na okna naših deklet in tu delamo v borbi za obstanek.

Naši očetje so živeli tu in se upirali graščakom, kadar je bila mera krivic in izkoriščevanja prepolna in tu se organiziramo sedaj njihovi sinovi, da z organizacijo raztrgamo verige nenasitnega kapitalizma, ki pije našo kri in nas zaslužuje v svojem nenasitnem pohlepu po dobičku.

Prvi prapor naše edinice je zastavilo društvo kmetskih fantov deklet v Podhosti koncem 1928. na pobudo tov. J. Bradača. Z nezlomljivo voljo in vztrajnostjo so enotni podhoški in okoliški fantje, katerim smo pomagali vpisani kot člani prvega našega društva, z uspehom začeli svoje delo. Kakor povsod je bil tudi ta začetek težak, mnogo žrtvovanja in napore je bilo treba, da smo odstranili nasprotnike in prišli do ledine, da zastavimo plug, Zavedajoč se, da je nadaljnje delovanje v našem kraju za kmetski pokret odvisno od prvega poskusa, smo se pripravili dobro za enoten krajeven nastop in zmagali smo. Društvo je priredilo nekaj predavanj, nabavilo radio in organiziralo dve tekmi koscev, ki nista imeli samo lepega materialnega, nego mnogo več moralnega uspeha. Na prvi tekmi koscev je govoril številnim udeležencem tov. dr. Janže Novak, ki je s svojo besedo vsadil ljubezen in pravi smisel za delo mnogim, ki so mislili v začetku, da je naše gibanje nepotrebna novotarija.

Naš pododbor pa je zelo mlad. Komaj pred dobrim letom je zrasel iz spoznanja, da je treba začeti na širši bazi z delom, ne da bi čakali, da se preje organizirajo društva. Za hitrejši razvoj je bilo treba preje zbrati vse naše raztresene delavce, organizatorje, pionirje našega pokreta v pododboru, da po skupnem načrtu začnemo pripravljati teren za ustanovitev posameznih edinic. Tozadevne predpriprave sta izvršila tov. Jože Bradač in Ladi Klinc, nakar smo se sešli v Novem mestu meseca avgusta 1930. na prvi sestanek, katerega se je udeležil tudi tov. dr. Janže Novak. Ta pripravljalni odbor je pripravil sijajno uspeli ustanovni občni zbor 4. januarja lanskega leta. Prijeli smo takoj za delo in ustanovili tekom tega leta pet društev in sicer, Valta vas, Straža, Bircna vas, Gotna vas, Toplice, Bela cerkev. Na vidiku je pa več novih društev.

Lahko se pobahamo tudi s prav dobrim dramskim odsekom, ki ga sestavljajo člani našega društva v Gotni vasi in naši dijaki iz Novega mesta. Svoj prvi nastop so imeli 19. marca t. l. v Sokolskem domu v Novem mestu, drugega pa predzadnjo nedeljo v Črnomlju z igro „Trije vaški svetniki“, kjer so želi prav lepe uspehe in priznanje. V prihodnjih nedeljah bodo gostovali v Krškem in Brežicah. Za ta napredek se imamo predvsem zahvaliti požrtvovalnemu tov. Šterbenku učit. na mešč. šoli v Novem mestu, ki se je zavzel za naše fante kot režiser in s svojo sposobnostjo dosegel za našo stvar res velik uspeh in pravi način za naše uveljavljenje. Upamo, da bomo tako imeli stalen dramski odsek z izvežbanimi igralci za gostovanje po naših odrih.

Na Jožefovo pa smo imeli prvi redni občni zbor, kjer nam je tov. dr. Trošt z navdušenim govorom pokazal pot po kateri naj gre kmetška mladina in nam naklonjena šolska inteligenca. Izvolili smo sledeči

odbor: predsednik Šober Franc, Toplice, prvi podpredsednik Zorko Cvetko, Družinska vas, drugi podpredsednik pa Mišič Tone, Češča vas tajnik Ladi Klinc, Gorenje Polje, blagajnik Vladimir Šurla, Straža. Odborniki: Matko Jože, Franc Bradač, Peršina Jože, Frkolj Alojz, Tine Stezinar, Polak Franc, Alojz Dular. Revizorji: Veselj in Slapničar Jože.

Glede bodočega dela naj le to povem, da imamo na programu ustanovitev čim več novih edinic, pri čemur nas bo vodila pot ob naši Krki navzgor v Suho krajino, navzdol na Krško polje, pa pod Gorjance ter preko njih v Belo Krajino. Saj pravi koraki so v vseh teh smereh že storjeni in mnogo tantov in deklet je že pripravljenih da v bližnji bodočnosti zgoste naše vrste in podpro naše delo z novimi društvi.

Odzvali smo se klicu nove dobe in sledili mu bomo dokler ne bo zorana vsa ledina na Dolenjskem in posejana z duhom kmetijske misli. Delati in vztrajati hočemo dokler s tovariši iz zelenega Štajerja, Ljubljane in divne Gorenjske ne postanemo tako močnih strnjjenih vrst, da brez njih in preko njih ne bo nihče mogel. To pesem bodočnosti smo zapeli in naj odmeva vedno jačje, dokler ne postane resnica, dejstvo. In potem —?

Potem, takrat bo naša vas politično zrela, enotna, duhovno in gospodarsko samostojna ter močna. Njen glas, glas tisočev organiziranih ne bo več glas vpijočega v puščavi, pred njim se bo odprlo vsako uho in vsaka vrata. V tem duhu pozdravljeni!

Podhosta. Pri nas je društveno življenje malo zadremalo, nikakor pa ne čisto zaspalo. Nimamo društvenega lokala, kar je velika ovira za živahnejše in uspešnejše delo, kar smo posebno pogrešali v letošnji dolgi zimi. Pripravljamo se, da osnujemo tamburaški zbor, za kate-

rega je veliko zanimanje tako med mlajšimi kakor tudi starejšimi našimi tovariši. Več, ko bomo živahnejši.

Orla vas. V nedeljo 13. t. m. je priredilo „Društvo kmetijskih fantov in deklet Zimzelen“ predavanje v tukajšnji šoli. Vršilo se je ob 3. uri pop. Predaval je znani mladinski organizator in kmetijski prosvetni delavec tovariš ravnatelj Gomišček iz Celja o temi: „Kmet in trgovina“. Predavatelj se je v svojem uvodu dotaknil početka trgovine in njene razvoja ter v pravi luči pokazal odnose, v katerih se nahaja kmet napram trgovini. Razkril je razne trike in druge skrivnosti trgovine, o katerih naši kmetijski ljudje malo ali pa sploh nič ne vedo in dokazal, da kmetijski ljudje največkrat plačajo takšne dobro premišljene načrte veletrgovine, katerih bi se z lahkoto izognili. V svojih izvajanjih je prišel do zaključka, da ima lahko tudi kmet na trgovino močan vpliv, za kar pa se mora organizirati v zadrugah. Kmet ima priliko, da se z lastno močjo postavi v bran proti izkoriščanju trgovine, ker je on kot producent ob enem lahko trgovec in to bo moral tudi postati, če si bo hotel zagotoviti svoj obstanek. Predavanje je bilo zelo poljudno in prav prikladno našim kmetijskim razmeram in potrebam, kar se je opazilo tudi iz zanimanja poslušavcev, ki so bili društveni člani in obiskovalci kmetско-nadaljevalne šole in kateri so ob koncu nagradili tovariša predavatelja z burnim aplavzom.

Št. Lovrenc v Savin. dolini. Na Jožefovo 19. marca t. l. je bil ustanovni občni zbor društva kmetijskih fantov in deklet v naši vasi. Zborovanje se je vršilo v društveni sobi in prostorih gostilne Govedič. Poleg velikega števila domačih fantov in deklet kakor tudi drugih prijateljev kmetijske misli, sta nas posetila tudi tovariša Kronovšek iz Orlevasi in tov. ravnatelj Gomišček iz Celja. Po otvoritvi predsednika so sledila krat-

ka poročila posameznih funkcionarjev pripravljalnega odbora, nakar je bil izvoljen novi odbor s sledečimi tovariši: Žgank Jože, predsednik; Kupec Vinko, podpredsednik; Turnšek Aleksander, tajnik; Herodež Jože, blagajnik; v odbor pa: Pinter Filip, Grenko Ivan, Žgank Pavla, Golič Ana, Marko Ivan, Igričnik Ludvik; namestnici: Paulič Darinka in Leni Aplaznik; nadzornika; Žgank Franc in Hribar Rudi. Društvena delegata pa Turnšek Aleksander in Hribar Franc. — Po končanem dnevnem redu je govoril predsednik Zveze tov. Kronovšek o splošnem pomenu organizacije kmetijske mladine in podal glavne smernice kmetijskega pokreta. — Tov. Gomišček pa nam je obširno poročal o pomenu kmetijsko delavske organizacije v materialnem oziru, o solidarnosti med kmeti in delavci. — Končno je govoril še tov. Turnšek in naglašal, da delajmo vedno in povsod skupno in res s tovariško ljubeznijo, ker le na ta način bomo z lahkoto dosegli cilje kmetijsko - delavskega pokreta. Po zborovanju smo zapeli par pesmi in se polni navdušenja za kmetijsko idejo razšli.

Zg. Hudinja pri Celju. Ustanovni občni zbor našega „Društva kmetijskih fantov in deklet“ se je vršil v nedeljo, dne 6. marca t. l. v prostorih tovariša Črepinška. Zbora so se v prav lepem številu udeležili fantje in dekleta. Pred občnim zborom je predaval vodja zemljiške knjige v Celju g. Mikuletič o ustroju zemljiške knjige in pri tem opozarjal navzoče na napake, ki jih delajo pri vpisih in izbrisih v zemljiški knjigi. S predavanjem so bili vsi prav zadovoljni. — V ostalem je bil občni zbor prav živahen in so si fantje in dekleta napravili lep načrt za nadaljnje društveno delovanje. Pri volitvah je bil izvoljen z malimi izpremembami pripravljalni odbor s predsednikom tovarišem Zupancem na čelu. Nato sta govorila tovariša Gomišček in Kronovšek o kmetijskem

pokretu in nalogah in ciljih naših društev. Obema govornikoma so navzoči pazno sledili. — Od novega društva pričakujemo, da bo v polni meri vršilo svojo nalogo med našo kmetijsko mladino in dajalo obilo pobude tudi sosednjim vasem.

Društvo kmetijskih fantov in deklet v Zgornji Hudinji pri Celju je imelo 4. t. m. lepo obiskan članski sestanek, katerega so se udeležili tudi fantje in dekleta iz Šmarjete, med njimi zlasti godbeniki tamkašnje godbe na pihala. Sestanek so posetili tudi člani celjskega pododbora in pa Zveze iz Ljubljane, od katerih so v lepih besedah dajali vzpodbudo za delo tov. Kronovšek, Tomšič in Gomišček. Dobro delo bo rodilo dober sad.

Sv. Jurij ob juž. žel. Tukajšnji pripravljalni odbor za ustanovitev „Društva kmetijskih fantov in deklet“ marljivo deluje. Imeli smo že par dobro obiskanih sestankov v tukajšnji osnovni šoli. Tako je sestanek bil v nedeljo 28. februarja nad vse pričakovanje številen. To pot nas je tudi obiskal predsednik Zveze tov. Kronovšek, ki nam je živo predložil važnost in potrebo kmet. ml. organizacij. Ta dan so nas obiskali tudi zastopniki „Društva km. fantov in deklet“ iz Dramelj. — Sestanek v nedeljo 20. marca je bil skoro enako obiskan. Dalo se je vpisati več fantov na novo, predvsem pa precejšnje število deklet. Vidi se, da je kmetijska mladina sprevidela, da je prišel čas njenega udejstvovanja.

Celjski poddbor Zveze km. fantov in deklet je imel dne 4. t. m. svoj plenarni sestanek, na katerem je polagal obračun o svojem delu v preteklem letu, ki je bilo vsestransko izredno plodno. Obravnaval je dalje vsa važna vprašanja gospodarskega in kulturnega življenja našega kmeta, zavzel k tem vprašanjem svoje stališče ter načrtal vse smernice svojemu delu v prihodnjem

letu. Podrobnejše poročilo bo sledilo. Celjskemu pododboru k njegovemu vzornemu in uspešnemu delu naše čestitke!

Želmlje. Dne 3. aprila se je vršil 8. redni občni zbor Društva kmetijskih fantov in deklet, ob 10. uri predpoldne v prostorih tov. Kramarja. Iz poročil društvenih funkcionarjev je razvidno, da si je odbor veliko prizadeval, da dvigne število članov. Društvo je priredilo 14. jun. tekmo koscev, pri kateri je tekmovalo 5 članov; prvo nagrado je dobil tov. Kikel Anton. Novi odbor je sestavljen sledeče: Predsednica tov. Mici Gradišar, tajnik tov. Kramar Alojz, blagajničarka tov. Teri Gradišar, odborniki: tov. Ciril Podržaj, Gradišar Vid, Angela Teršič in Tone Centa, nadzorstvo: tov. Ivan Kramar in Ana Centa. Po izvolitvi nam je Zvezin delegat tov. Kreft poročal o delovanju Zveze in nas s toplimi besedami vzpodbujal k nadaljnjemu delu. V kratkih potezah nam je razložil težko delo naših prednikov, ki so orali ledino za naš pokret. Tov. Kreftu se odbor za poročilo ponovno zahvaljuje in do prihodnjega zbora bomo skušali društvo znatno povzdigniti. Kr. Al.

Ustanovitev društva km. f. in d. v Bell cerkvi. Na cvetno nedeljo smo ustanovili poleg J. R. K. D., ki je imela ustanovni sestanek prav ta dan, tudi D. k. f. in d. Po krajših predpripravah, ki so se izvršile, je zavladalo posebno med našimi fanfi, pa tudi med starejšimi prav veliko zanimanje za naše novo društvo. Kljub slabemu vremenu se nas je zbralo v šolski sobi, ki nam jo je dal na razpolago g. šolski upravitelj, prav lepo število fantov, bilo nas je nad 50 — iz vseh bližnjih in daljnih vasi, ki so z velikim zanimanjem prišli: da sodelujejo pri ustanovitvi novega njihovega društva.

Po uvodnih besedah tovariša Cvetka Zorkota je predaval o potrebi in pomenu organizacije naš znani

in požrtvovalni tov. dr. Josip Trost iz Novega mesta. Lepemu njegovemu govoru in koristnim izvajanjem je sledila velika pozornost vseh navzočih.

Nato se je izvolil odbor, ki mu načeluje tov. Cvetko Zorko; v odbor pa smo izvolil več fantov, ki vsi zastopajo posamezne vasi v občini in celo izven nje, tako, da je društvu zasiguran velik razmah. Zapisnikar obč. zbora je bil tovariš Tone Medved iz Čadra.

Društvo si je nadelo za prvo nalogo prirejati poučna gospodarska predavanja. Prvo predavanje je priredilo že v nedeljo 3. t. m. o splošnem živinzedravnstvu, ki se bo pa nadaljevalo še prihodnjo nedeljo. Predaval je prav v poljudnih besedah priljubljeni predavatelj sreski veter. nadzornik g. Josip Vendot iz Novega mesta. Za naprej pa imamo v vidiku še celo vrsto takih predavanj, ki bodo v veliko korist ne samo mladini, ampak tudi starejšim, ki se predavanj tudi prav radi in z zanimanjem udeležujejo.

Komaj smo društvo ustanovili že se na marsikaterih prsih kmet. fanta in dekleta ponosno odraža društveni znak, štiriperesna deteljica.

Zveza kmet. fantov in deklet opozarja že danes vsa društva na Zvezin občni zbor, ki se bo vršil, dne 5. junija. Do 15. maja naj se izvrše vsi občni zbori pri posameznih organizacijah. Pošljite zvezi seznam članstva, plačajte članski prinos ki znaša 2 dinarja od člana. Morebitne predloge in želje za občni zbor sporočite najkasneje 14 dni pred vršitvijo istega. Društva se že sedaj morajo začeti pripravljati na tekme koscev, katerih število se v tem letu mora potrojiti. Zveza sama ima na programu veliko tekmo koscev za časa občnega zbora. Natančnejša poročila sledijo.

Kmetska prosveta iz Novega m. v Črnomlju. Kmetska prosveta iz Novega mesta je priredila dne 4. aprila v Črnomlju uspelo gostovanje s komedijo „Trije vaški svetniki“. Komad je bil srečno izbran in podan z malimi izjemami, kar pa ni škodovalo celoti, z dovršenostjo, katere nismo pričakovali od mlade družine.

Prostrana dvorana sokolskega doma je bila docela napoljena s hvaležno publiko, ki ni štedila z aplavzom pri odprti pozornici — Marjanco in Jakca bi si pridržali radi kar v Črnomlju tudi z županovanjem župana s Potokov bi bili nadvse zadovoljni.

Mladi junaki, pot, katero Vam je pokazal Vaš režiser, strokovni učitelj tov. Šterbenk je prava, zato naprej do zmage, saj ste nam dokazali, da ste življenja sposobni.

Škocijan pri Mokronogu. Že dolgo ni bilo glasu iz naše lepe škocijanske doline. Pred nekaj leti že smo ustanovili pri nas Društvo km. f. in d., dela med nami pa ni bilo nikakršnega. Medtem ko so druga bratska društva prirejala predavanja, predstave, tekme koscev in žanjic, smo pri nas mirno spali. To se mora izpremeniti. Fantje, dekleta, dvignimo se, oglejmo se naokrog, vzemimo si za vzgled druga delovna društva in pričnimo še mi z delom! — V najkrajšem času bomo sklicali občni zbor. Pridite vsi. V množici in v slogi je moč. Popravimo, kar smo zamudili v dobi brezdelja!

Polde.

Cenjeno uredništvo!

Predno nadaljujem svoje pisanje prisrčno pozdravljam Vas in tudi Vaše čitatelje in čitateljice našega lista „Grude“.

Dekleta! Ga. urednica nas pozivlja in tudi od drugih strani se sliši kritiziranje, češ, da dekleta nimamo korajže poslati par vrstic v naš kotichek „Grude“. Stvar je ta: imamo voljo, a korajže premalo. Vzdravimo se, zavedimo se! Dekleta začnimo z delom in tudi fantje ne smete zaostati! Prišli bomo v ožje sodelovanje za organizacijo, ki naj bo častna in močna, da bo mogla vsak čas zastopati naše interese. Brez truda ni napredka in brez bojov ni zmage. Dolžnost nas veže, dragi člani in članice, da dobi vsak vsaj enega novega naročnika za „Grudo“

Sem naročnica Vašega lista od začetka. List mi je jako priljubljen že vsled tega, ker je kmetsko glasilo. Odkar pa je začel izhajati „kotichek za dekleta“ me veliko bolj zanima.

Znano Vam je, da imamo tudi na Vačah društvo k. f. in d. Kar obstoji društvo smo imeli že dve tekmi: „tekmo koscev“, ki je ob veliki udeležbi prav dobro uspela in lansko leto „tekmo žanjic“. Je pa letos tako zanimanje med člani, da se nam obetata obe tekmi. Za zimske čase pa pogrešamo primeren prostor ozir. dvorano za igre in za podučna predavanja ki bi nam zelo koristila.

Pošiljam 2 nova naročnika za „Grudo“, katerih naročnino sem nakazala po poštni položnici.

Roza Kristanova, Vače.

Himen. Zaslužni tov. predsednik pododbora kmetijskih fantov in deklet v Novem mestu, France Šobar iz Toplic se je poročil 4. aprila 1932. z vrlo tajnico topliškega društva tov. Mimi Krajgerjevo.

Naj jima bo na skupni cesti življenja sreča zvesta spremljevalka, kot fant in dekle sta bila požrtvovalna delavca v naših vrstah in želimo, da ostaneta to tudi v bodoče.

Zapoge. V torek dne 5. aprila je preminul po težki in mučni bolezni previden s tolažili svete vere Andrej Hočevar v visoki starosti 81 let, bil je oče uglednega, posestnika in našega zvestega sotrudnika Alojza Hočevarja. Bil je tudi več desetletij cerkveni ključar in naročnik dobrih slovenskih listov. N. v m. p.

Preostalim naše sožalje.

Uganke.

Rešitev ugank v 3. številu Grude.

I. Magični voz:

1. Matija, 2. Tisa, ja.

II. Posetnica:

Kmetijska matica. (Je pravilno rešil Ig. Pivec, Vrata, p. Javorje pri Šmartnem).

Koliko je na svetu domačih živali?

Po štetju so približno dognali, da je na celem svetu okoli:

580 milijonov goved (Rusiji 70)
640 " ovc (Rusiji 125,
260 " svinj. (Zjed. drž 55, Kini 45)
170 " koz (Indiji 60, Kini 22)
110 " konj (Rusiji 35, Zj. drž. 20)
Pred 200 leti naj bi bilo na svetu še 200 milijonov konj. Psov bo na svetu 1.200 milijona, perutnine in zajcev pa 3.600 milijonov kom.

**Za zabavo
in smeh**

Ni premislila:

Gost v restavraciji vpraša mlado natakarico:

„Gospodična, imate li mogoče kaj za jesti?“

„Da, gospod! S finim telečjim jezičkom Vam lahko postrežem!“

Gost razkačen: „Take stvari, ki so bile kedaj v živalskih gobcih — pa na jem.“

Natakarica — uslužno: „Potem bi pa mogoče kako jajce . . . —?“

Krepka prilika.

Narednik je zapazil zjutraj, da manjka v vrsti enemu novincu gumb: „Nerode!“ je zropotal nad vsemi. „Kdo pa stoji v vrsti napol nag?“

Ni vse za vsakogar.

Letoviščarka: „No, mamka, kako Vam ugajajo robci, ki sem Vam jih podarila za rojstni dan?“

„Oh, gotovo so fini, milostna gospa, toda en malo premajhni . . . vedno se zraven useknem!“

Ribniška.

Katehet je razlagal otrokom o nebesih, vicah in peklu, nato pa prašal nekega sedemletnega dečka:

„Ali bi ti hotel v pekel priti?“

„Ne!“ odgovori deček.

„Ali bi pa morda hotel v vice priti?“ praša katehet dalje.

„Ne“ se je glasil odgovor.

„V nebesa — kajne — bi pa rad prišel?“ pravi duhovnik.

„Tudi ne!“ vzklikne deček.

„Kako, da ne?“ vpraša na moč začuden veroučitelj.

Učenec pa odgovori: „Živel bi še rad.“

Milan Jer . . .: Vaši dve povesti sta boljši kot pesmi. „Knjiga“, je dobro prikazano doživetje in jo bomo priobčili. Slovnica malo šepa. Dvojina je „sva“, ne „sma“. Piše se „nikdo“, „nikdar“ (k ne g). „Ne omahuj“ in „V dolini“ natisnemo, ako bo prostor.

Amalija Kr . . .: Vaš članek o gospodinjstvu mi je všeč. Natisnemo.

Ljud. Svet . . .: „Ni več ljubezni“ pride med poskuse. Le pogum, saj malo žilice imate.

Ernest T.: „Hlapec Jurca“ je v slogu in prikazanju dober. Izostal je radi pomanjkanja prostora. Ali se Vam ne zdi, da je „ogelj“ obrabljen motiv in nedosleden zaključek miselnega razvoja hlapca Jurca? Njegove halucinacije bi lahko dovedle do efektnejšega in bolj verjetnega zaključka. Uvod kakršen je, je povsem odveč. Poskusite konec izpremeniti.

Ing. T.: Vaš prispevek pride v eno bodočih števil. Hvala zanj.

Ing K.: Priobčimo prihodnjč.

Anica: Dobro. Pride na vrsto.

Tine: Pesnikovanje Vam pa ne gre od rok. Morda bi se Vam lirika v prozi bolj posrečila.

Dr. Rošna: Hvala lepa. Bomo natisnili.

Radovan G: Vaš prispevek je moral radi pomanjkanja prostora v 3 števil. izostati. Prinesemo v 5. števil. Enkrat pozneje tudi „Kaj bi te vprašal“.

Ljubič F.: Hrvatskih pesmi ne moremo rabiti. Križank imam mnogo. Dobra povest mi je dobrodošla, toda naj ne bo predolga.

Štr. K.: „Novi zvonovi“ so tako silno sentimentalni, tako neživljenski, da jih ne morem porabiti. Mi hočemo realnosti, borbenosti, poguma. Poskusite se v čem krepkem.

Cvetko: Napisali smo Vam pismo.

Plaskan: Imam mnogo križank, vendar sprejem tudi Vaše. Bo pa za pozneje.

P. Bradačeva: Vaš spis „Priateljici“ je brez vsebine. Tudi pesmico smo morali popraviti. Priobčimo jo prihodnjč.

Gradivo za 4. števil. „Grude“ je zbral pododbor naše zveze v Novem mestu. Skoraj vsi dopisi so iz vrst naših sotrudnikov, deloma kmetskih fantov in deklet, deloma pa tudi iz vrst naših šolanov inteligentov, ki stremjenja naših društev požrtvovalno in hvalevredno podpirajo.

---

*Življenje leži pred veselimi očmi
kakor zelena pokrajina polna srebrne
rose in solčnih žarkov. Nikjer sence,
nikjer nerodovitnega osata — vse sa-
mo svetlo solnce in samo sočno ze-
lenje. Senc v resnici ni in ne osata.
Samo kadar je človek bolan, vidi
stvari, ki jih ni, vidi strahove. Treba
je samo veselo pogledati in sence
izginejo in osat se izpremeni v cvetoče
rože. Vse je odvisno le od človeka
samega. Svet je lep in je dovršen,
ne pozna nesoglasja, ne pozna nesreč.
Ali ljudje, ki imajo nezdravo kri,
opazijo trnje na roži. Treba se je
samo otresti bolezni, melanholijo je
treba pregnati — in solnce sije čisto
kakor je sijalo.*

(Cankar: Pot N. Nikiča)

Iz upravnništva „Grude“

Z uspehom so sodelovali pri nabiranju novih naročnikov sledeči tovariši in tovarišice. (Število za imenom je število nabranih naročnikov):

Pršina Jože 19, Toplice, Dol.; **Mastnak Franc 16**, Dramlje; **Klinc Ladi 14**, Gor. Polje, Dol.; **Potočnik Franc 12**, Vojnik; **Puc Vladimir 11**, Ljubljana; **Kronovšek Ivan 10**, Orlavas; **Knafelc Edvard 10**, Srebrniče, Dol.; **Leopold Lunder 10**, Turjak; **Dr. Viktor Maček 8**, Ljubljana; **Bitenc Vl. 8**, Ljubljana; **Marija Novakova 7**, Ljubljana; **Zorko Cvetko 7**, Bela cerkev, Dol.; **Špicar Jakob 7**, Radovljica; **Klinc Anton 6**, Beograd; **Društvo km. f. in d. Sv. Jurij ob Taboru 6**, **Matko Josip 5**, Novo mesto; **Dr. Janže Novak 4**, Ljubljana; **Picek France 4**, Ribnica, **Gomišček 4**, Celje; **Knez A. 4**, Kamnik, **Roza Kristanova 2**, Vače; **Kronovšek Amalija 1**, **Štular Alojz 1**, Črnomelj; Poleg teh je upravnništvo samo pridobilo še preko 300 drugih novih naročnikov.

Kaj vse sledi iz tega?

Tovariši in tovarišice, to, da da ima kmetska mladina in njeno glasilo „Gruda“ mnogo prijateljev, ki se upajo in hočejo stati njej ob strani kot dobri naročniki tudi v tej največji stiski, najtežji gospodarski krizi zgodovine.

Dalje lahko sklepamo iz tega tudi to, da bi bila „Gruda“ danes brezdvomno že v čisto drugačnih, lepših finančnih prilikah in tudi že dovolj razširjena, če bi napram njej storili svojo dolžnost vsi, ki so bili v to poklicani, vsi, ki se štejejo za naše borce in naše prijatelje. **Tovariši, kar smo zamudili v preteklosti, to moramo popraviti v bodočnosti!**

Mesto, da bi čakali boljših časov, moramo delo sistematizirati in podvojiti, ker le delo, razvoj, napredek naj za nas kaj pomenijo — tolažbo na boljše čase in na konec krize pustimo drugim. Napredovati, razvijati, uveljavljati se moramo. Če ne napredujemo umiramo!

Št. 4 Grude je izšla, kakor vidite, za 4 strani povečana; kritje za to je poskrbel novomeški pododbor Zveze z nabranimi inserati.

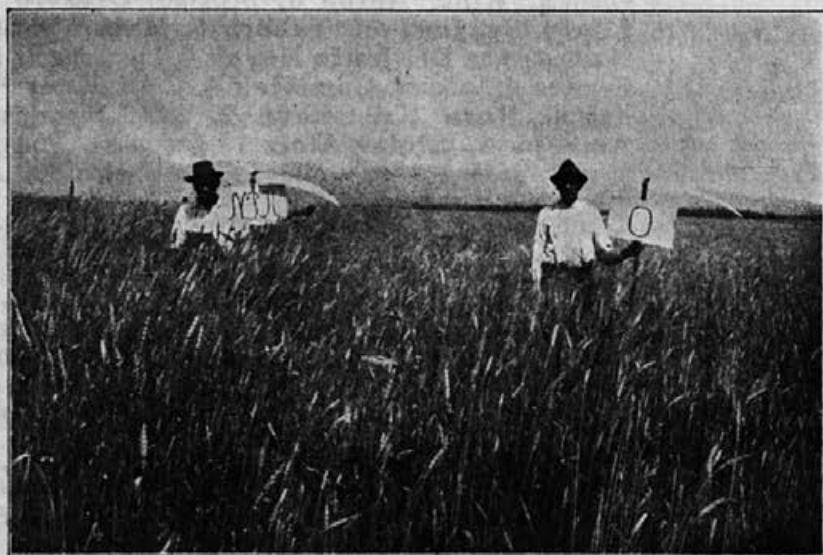
Upravnništvo „Grude“ se ne nahaja več Pod Trančo 2/l., ampak v **Pražakovi ulici 8/l.**, kamor je nasloviti v bodoče vse rokopise.

Upravnništvo „Grude“
Ljubljana, Pražakova 8/l.

Mnogo, dobro in po ceni!

To se danes zahteva od vsakega privrednika. Kmetovalec mora temu zahtevu zadostiti, ako želi sodelovati v narodno-gospodarskem oziroma svetovno-gospodarskem ustrojstvu.

Naloga kmetske mladine je, da sledi modernim tehničnim sredstvom in jih skuša uporabljati v gospodarstvu. Slika nam kaže en primer, kako se lahko pridelava mnogo, dobro in po ceni.

Gnojilni poskus na travniku na banovinskem posestvu v Kostanjevici.

Treba je umno in pravočasno uporabljati umetni gnoj.

Tvornica za dušik d. d. Ruše pri Mariboru izdeluje mešano gnojilo

Nitrofoskal - Ruše

ki vsebuje 4% dušika, 8% fosforne kisline, 8% kalija in okoli 33% apna, t. j. vso ono hrano, ki jo posevi rabijo, da rodijo bogato in dobro.

Apneni dušik

pa povspešuje bujnost rasti in povečuje odstotek beljakovin v rastlinah, kar je pred vsem za pridelovanje sena na travnikih velikega pomena.

Naročila sprejema tvornica, ki izvršuje analizo zemlje in daje strokovna navodila za pravilno uporabo umetnih gnojil.

Milo bodočnosti

se bo gotovo izdelovalo samo iz sestavin, ki so medicinsko brez prigovora ter zdravju koristne. To načelo prevladuje tudi pri izdelavi Fellerjevih Elsa-mil lepote in zdravja. Ona prav zato izvršujejo dvojno nalogo, ne samo da prijetno diše in da se izdatno penijo, temveč tudi zdravstveno koristijo, odstranjujoč obenem tudi že obstoječe nedostatke kože. Dobi se 7 vrst Elsa-mil in sicer:

Elsa-lilijino mlečno milo,
Elsa-milo iz lilijine kreme,
Elsa-rumenjakovo milo,
Elsa-glicerinovo milo,

Elsa-boraksovo milo,
Elsa-katranovo milo,
Elsa-milo za britje.

Po pošti za poskušnjo 5 kosov Elsa-mil v poljubni izberi 52 Din franko. Praktično je naročiti obenem tudi Fellerjevo Elsa-pomado za rast las (2 lončka franko 40 Din).

Naroči se pri lekarnarju

Eugen V. Feller,

Stubica Donja, Elsatrg 264 (Savska banovina)

Bolečine pomirjujoča drgnjenja

pri bolečinah v hrbtu in križu, pri trganju, revmatičnih bolečinah itd. so vedno učinkujoča, če se za njih vporablja Fellerjev Elsafluid, to skozi 35 let preizkušeno domače sredstvo in kozmetikum. Poskusna steklenica 6 Din, dvojna steklenica 9 Din povsod. Po pošti 9 poskusnih ali 6 dvojnih ali 2 velike specialne steklenice 62 Din brez daljnih stroškov

pri lekarnarju **Evgen V. Feller, Stubica Donja, Elsatrg 264, Savska ban.**

Mehanična delavnica

za pletilne, šivalne in pisalne stroje. Na zalogi posamezni deli za stroje — po nizkih cenah.

Grgurevič Miroslav, Ljubljana, Križevniška ulica 7.

Mnoga županstva, zadruga, privatna podjetja itd. že več kot 10 let pišejo na naše stroje brez motenj. Tudi Vi se prepričajte o njihovih prednostih.

Novi model 7 ima 92 znakov, izmenljivi valj in voz različne širine ter mnogo drugih odlik, da ga lahko priporočamo kot najboljšega na svetu.

Na Vašo željo Vam pošlje natančnejše podatke glavni zastopnik

A. PRELOG

specijalist za pisarniške stroje

Ljubljana
Marijin trg

Telefon 3 4 5 6

Slavko Levičnik

laboratorij za padala in industrijsko izdelovanje padal, ter automatska sedišča za padala

C e l j e, Jugoslavija.

Dobro kupite

nogavice, kravate, srajce, nahrbtnike, naramnice, dežnike, palice, čipke, svilnate trakove, gumbe, nože, škarje, voščeno platno (Wachstuch), potrebščine za šivilje, krojače, čevljarje, tapetnike itd. le pri tvrdki

JOSIP PETELINC, Ljubljana

blizu Prešernovega spomenika (ob vodi).

Nizke cene!

Nizke cene!

„EKONOM“

osrednja gospodarska zadruga v Ljubljani
Kolodvorska ulica 7

Ima v zalogi po najnižjih cenah deželne pridelke, najfinejšo banaško in domačo moko, krmila, specerijsko blago in ostale v to stroko spadajoče predmete.

Zaloga vseh vrst umetnih gnojil, modre galice, prvovrstne strešne opeke iz opekarne **Ilovac**, Karlovac, ter najboljšega splitskega in trboveljskega portland cementa.

TISKARNA

DRUŽBA Z O. Z.

KAMNIK

Čekovni račun št. 10.560

*

Moderno urejeno grafično podjetje. Ustanov. l. 1900

*

Izvršuje vsa tiskarska dela hitro, lično in po konkurenčnih cenah. Specijalna dela: trobarvne razglednice in prvovrstni tisk knjig

*

Nujna naročila izvrši takoj

Proračuni poštnoobratno!

*

SLATINAR

A. FELDSTER knjigoveznica

se priporoča za vsa v stroko spadajoča dela
Prvovrstna izdelava,
solidne cene!

Ljubljana, Mestni trg št. 3

KLIŠETE

vseh vrst po
fotografijah
ali risbah
izvršuje
najsolidnejše

KLIŠARNA ST. DEU
LJUBLJANA-DALMATINOVA 13

Denar naložite

najbolje in najvarnejše
pri domačem zavodu

**KMETSKI
HRANILNI IN POSOJILNI DOM
V LJUBLJANI**

reg. zadruga z neomejeno zavezo
TAVČARJEVA (SODNA) UL. I.

Telefon št. 2847. — Rač. pošt. hran. št. 14.257. — Brzjavi: „Kmetški dom“.

Vloge na knjižice in tekoči račun obrestuje po $5\frac{1}{2}\%$, pri tromesečni odpovedi po 7% brez odbitka davka na rente.

Stanje vlog:

Din 35.000.000.-.

Rezervni zaklad:

nad Din 900.000.-.

Jamstvo za vloge presega večkratno vrednost vlog. Strankam nudi brezplačno poštne položnice za nalaganje denarja. — Vložne knjižice drugih zavodov sprejema kot gotovino brez prekinjenja obrestovanja.

Posojila daje na poroštvo, na vknjižbo in na zastavo premičnin in vrednostnih papirjev in v tekočem računu pod najugodnejšimi pogoji.

Blagajniške ure:

Ob delavnikih od 8.—12. $\frac{1}{2}$
in od 3.—4. $\frac{1}{2}$, le ob sobotah
in dnevih pred prazniki od
8.—12. $\frac{1}{2}$ ure.

